

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Võrdleva õigusteaduse õppetool

Kaspar Kiviste

MEEDIA MÕJUST EESTI NOORTE USALDUSELE ÕIGUSSÜSTEEMI SUHTES

Bakalaureusetöö

Juhendaja

Dr iur Silvia Kaugia

Tartu

2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MEEDIATARBIMINE JA USALDUS ÕIGUSSÜSTEEMI SUHTES.....	6
1.1 Turvalisus ja selles seos usaldusega õigussüsteemi suhtes.....	6
1.2 Turvatunde ja õigussüsteemi usaldamise empiiriliste uuringute tulemused.....	8
1.3. Meedia mõiste ja funktsioonid.....	12
1.4. Meedia mõju turvatundele ja õigussüsteemi usaldusele analüüsivate empiiriliste uuringute tulemused.....	16
2. MEEDIATARBIMISE JA ÕIGUSSÜSTEEMI USALDAMISE UURING	23
2.1 Uurimismetoodika	23
2.2 Valim	24
2.3 Tulemused.....	25
2.4 Järeldused.....	33
KOKKUVÕTE	37
The influence of media on youth trust in law enforcement agencies	39
SUMMARY	39
KASUTATUD KIRJANDUS	41
LISAD	45
Lisa 1. Küsimustik ja vastuste kokkuvõte	45

SISSEJUHATUS

Õigusriigis on igaühel õigus riigipoolsele kaitsele tema suhtes toimepandavate õigusvastaste tegude vastu. Riigipoolne kaitse avaldub nii politsei kui kohtusüsteemi tegevuses. Politsei tegevus on suunatud kuritegude ennetamisele, vahetule ärahoidmisele ja kuriteo toimepannud isikute avastamisele ja tabamisele. Kohtusüsteemi ülesandeks on aga kuriteo sooritanute karistamine ning kahjukannatajatele hüvitise väljamõistmine. On oluline, et nii politsei kui kohtusüsteemi usaldatavus kodanike silmis oleks kõrge, sest see loob aluse turvatunde tekkimisele.

Turvalisus on iga inimese elutegevuseks vajalik seisund, mis võimaldab tal keskenduda oma igapäevastele tegevustele ning mõelda vähem teda ümbritsevatele ohtudele. Turvalisust tajuvad inimesed erinevalt ja seda väljendab nende turvatunne. Turvatunnet mõjutavad mitmed tegurid, nende hulgas ka usaldus politsei ja kohtusüsteemi suhtes.

Nii usaldus õigussüsteemi suhtes kui turvatunne on mõjutatud kuritegevuse ja õigussõistamise kajastamisest meedias. Enamikul inimestel on vähe isiklike kokkupuuteid politsei ja kohtutega ning nende tegevuse kohta kujuneb neil hinnang suures osas meedia vahendusel.

Paljude teistes riikides tehtud uuringute, näiteks T. Chiricos et al., tulemused on näidanud, et meediatarbimine ja selle vahendusel kuritegude kogemine, suurendab inimestes hirmu kuriteo ohvriks langeda¹. Selline seos kehtib erineva vanusega inimeste seas, kusjuures noortel on see nõrgem kui vanematel inimestel. Samuti on leitud, et meediatarbimine on seotud usaldusega politsei² ja kohtusüsteemi suhtes³.

Noorte puhul on ka meediatarbimine erinev, näiteks tarbitakse rohkem internetti ja vähem traditsioonilist meediat⁴. Seetõttu võib meedia mõju politsei ja kohtusüsteemi usaldatavusele nende puhul olla erinev. On täheldatud, et noorte puhul mõjutab meedia selliste hinnangute kujunemist väiksemas ulatuses⁵.

¹ T. Chiricos, K. Padgett, M. Gertz, Fear, TV news and the reality of crime. – *Criminology*, 2000/38(3), lk 455.

² V. J. Callanan, J. S. Rosenberger, Media and public perceptions of the police: Examining the impact of race and personal experience. – *Policing & Society*, 2011/21(2), lk 180.

³ P. Moy, M. Pfau, L. Kahlor, L. Media use and public confidence in democratic institutions. – *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 1999/43(2), lk 145

⁴ P. Vihalemm. Current trends of media use in Estonia. – *Informacijos mokslai*, 2008/47, lk 116.

⁵ A. Dirikx, D. Gelders, D., J. V. den Bulck, Adolescent Perceptions of the Performance and Fairness of the Police: Examining the Impact of Television Exposure. – *Mass Communication and Society*, 2013/16(1), lk 126

Strateegiadokumendis „Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“ on seatud eesmärgiks, et „Eesti on aastal 2015 turvaline ühiskond, mis väljendub ohutumas elukeskkonnas ja igaühe turvatunde suurenemises ning hukkunute või tervisekahjustusi saanute arvu vähenemises“⁶ Inimese turvatunne on aga individuaalne ja selle kujunemist mõjutavad mitmed erinevad tegurid, sh kuritegevuse, politsei ja kohtute tegevuse kajastamine meedias.

Varasemalt on Eesti turvatunnet mõjutavaid tegureid uurinud K. Karablenik ja K. Kiis⁷, kuid nende uuring keskendus lapsevanematele. Noorte turvatunnet ning turvatunde ja meedia vahelist seost ei ole autorile teadaolevalt Eesti andmetel varasemalt uuritud. Eesti noorte usaldust institutsioonide, sh politsei ja kohtute suhtes on uuritud kodanikukasvatuse uuringus „Noorte kodanikukultuur muutvas ühiskonnas“⁸.

Käesoleva töö eesmärgiks on hinnata meediatarbimise seost politsei ja kohtusüsteemi usaldusväärseuse ning turvatundega Eesti noortel. Eesmärgi saavutamiseks avatakse turvalisuse, turvatunde ja kuritegevushirmu mõiste, tuuakse välja politsei ja kohtusüsteemi usaldusväärsest mõjutavad tegurid, sh meedia roll selles, antakse ülevaade meediatarbimise mõjust politsei ja kohtusüsteemi usaldusväärsele ning turvatundele, viiakse läbi vastavasisuline ankeetküsitlus Eesti noorte seas, analüüsitakse selle tulemusi ja tehakse järeldused.

Töös kasutatava uurimismeetodina kasutatakse ankeetküsitlust, mis võimaldab koguda korraga andmeid suure hulga vastajate käest. Küsitlusega selgitatakse välja inimeste meediatarbimine, sh kuritegevusega seotud uudiste lugemine ja vaatamine, usaldus politsei ja kohtusüsteemi tegevuse suhtes ning hinnang turvatundele.

Käesoleva töö valimi moodustavad Tartu ja Rapla põhikooli ja gümnaasiumiõpilased. Küsitlusele vastas kokku 198 noort. Küsitlustulemuste analüüs viiakse läbi nii kogu valimi kohta kui vastajate soo ja vanuse järgi.

Töö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse meediatarbimise, turvatunde ja õigussüsteemi usaldamise vahelised seoseid nii teoreetiliselt kui antakse ülevaade vastavateemaliste varasemate empiiriliste uuringute tulemustest. Samuti selgitatakse selles

⁶ Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine. – RT I, 17.06.2008, 25, 165.

⁷ K. Karablenik, K. Kiis. Lapsevanemate hinnang kodukoha turvalisusele. –Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel. Tartu: Tartu Ülikooli Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, 2012.

⁸ A. Toots, T. Idnurm, M. Ševeljova, Noorte kodanikukultuur muutvas ühiskonnas. Tallinn: Tallinna Ülikool, 2006.

meedia funktsioone. Empiiriliste uuringute tulemuste ülevaate andmiselt keskendutakse võimaluse korral noorte kohta tehtud uuringutele, kuid nende vähesuse tõttu tuginetakse paljudel juhtudel täiskasvanute kohta tehtud uuringutulemustele.

Teine peatükk põhineb autori poolt läbiviidud meediatarbimise ja õigussüsteemi usaldamise uuringul. Peatüki esimeses osas kirjeldatakse valimit ja uurimismetoodikat. Seejärel esitakse uuringutulemused ning viimasena järgneb neile tulemuste arutelu.

1. MEEDIATARBIMINE JA USALDUS ÕIGUSSÜSTEEMI SUHTES

1.1 Turvalisus ja selles seos usaldusega õigussüsteemi suhtes

Tavapäraselt on turvalisust käsitletud riiklikul tasandil, pidades selleks riigi kaitstust välise sõjalise rünnaku suhtes. Pärast II maailmasõda, kui Euroopas ja teistest lääneriikides on välise sõjalise agressiooni oht oluliselt vähenenud, on hakatud turvalisust käsitlema aga laiemalt ja keskendunud rohkem üksikisiku tasandile⁹. 1994.a. ÜRO inimarengu aruandes võeti kasutusele mõiste inimturvalisus (*human security*). Inimturvalisuse keskmeks on inimene, see väljendab, kuidas inimesed elavad, millised on nende võimalused ja millised ohud neid ähvardavad.¹⁰ Inimturvalisus koosneb mitmetest komponentidest, mis mõjutavad üksteist. Inimturvalisuse moodustavad:

- Majanduslik turvalisus,
- Toiduturvalisus,
- Terviseturvalisus,
- Keskkonna turvalisus,
- Isiklik turvalisus,
- Kogukonnaturvalisus,
- Poliitiline turvalisus¹¹.

Käesolevas töös keskendutakse nendest vaid isiklikule turvalisusele, mis kujutab endast inimese kaitsust vägivalla vastu¹². Seega käsitletakse turvalisust käesolevas töös keskendudes vaid kuritegevusest põhjustatud riskidele. Sellise käsitlemise korral seostub turvatunne kuritegevushirmuga (*fear of crime*), olles sellele vastandlikuks mõisteks. Mida suurem on inimese kuritegevushirm, seda väiksem on inimese turvatunne.

Kuritegevushirmu käsitletakse enamasti kui inimese subjektiivset hirmu langeda kuritegevuse ohvriks, mõnikord vaadeldakse seda ka laiemalt hõlmates sellega hirmu teiste inimeste (eelkõige lähedaste) kuriteo ohvriks langemise suhtes. Empiiriliselt selgitatakse see välja enamasti inimestele erinevaid sellekohaseid küsimusi esitades, mille puhul vastaja annab hinnanguid hirmu teatud komponentide suuruse suhtes 4 või 5-pallisel skaalal. Näiteks on

⁹ G. King, C. J. Murray. C. J. Rethinking human security. – Political Science Quarterly 2001/116, lk 588.

¹⁰ United Nations. New Dimensions of Human Security. – Human Development Report, 1994, lk 22-24.

¹¹ United Nations, lk 24-26.

¹² United Nations, lk 24-26.

tüüpilisteks küsimusteks: „Millisel määral te kardate langeda tänaval kallaletungi ohvriks?“ või „Kui turvaliselt tunnete ennast öisel ajal liikudes?“¹³

S. de Groof järgi on võimalik turvatunde alastes uuringutes eristada kahte erinevat paradigmat:

- 1) Ratsionalistliku paradigma järgi mõjutavad inimese turvatunnet turvalisust ohustava sündmuse toimumise risk, inimese võime ennast selle sündmuse korral kaitsta ja antud riski realiseerumisel tekkivad kahjud¹⁴. Seega on selle käsitluse järgi kõrgem turvatunne inimestel, kes puutuvad kuritegevusega vähe kokku (näiteks elavad madala kuritegevusega piirkondades), kes suudavad ennast paremini kuritegevuse vastu kaitsta (näiteks on heas füüsilises vormis, omavad relva või kodust valvesignalisatsiooni) ja kelle puhul on kuritegelikust rünnakust saadavad eeldatavad kahjud väiksemad (näiteks vaesemad inimesed, kellel on võimalik varguse või röövimise läbi vähem vara kaotada).
- 2) Sümbolistliku paradigma järgi kujuneb aga inimese turvatunne läbi tema hinnangu enda üldisele kaitstusele. Sealjuures võivad seda mõjutavad tegurid olla mitteratsionaalsed¹⁵. Näiteks vähendab turvatunnet selle paradigma järgi kuritegeliku rünnaku ohvriks langemine ka sellisel juhul, kui see ei suurenda võimlust tulevikus sellise rünnaku ohvriks langeda. Samuti vähendab turvatunnet kuritegevuse pealtnägemine või sellistest sündmustest kuulmine teiste isikute vahendusel.

Sümbolistliku paradigma kohane ebaratsionaalsus turvatunde tajumisel on seotud turvariskide ebaõige hindamisega. Mitmete uuringute tulemused on näidanud, et inimesed hindavad kuritegevust ja sellest tulenevat ohtu tegelikust suuremaks. Näiteks L. Heath et al. küsitlesid inimesi tulirelvaga toimepandud tapmiste arvu kohta. Ilmnes, et vastajad süstemaatiliselt ülehindasid seda võrrelduna tegelikkusega¹⁶. G. Ackerman et al. järgi paljudel juhtudel, kui kuritegevuse tase on teatud piirkonnas langenud, siis inimesed ekslikult arvavad, et see on hoopis kasvanud. Samuti on täheldatud asjaolu, et inimeste hirm kuritegevuse ees kasvab kui kuritegevuse tase langeb¹⁷.

¹³ B. R. Wyant. Multilevel impacts of perceived incivilities and perceptions of crime risk on fear of crime isolating endogenous impacts. – Journal of Research in Crime and Delinquency, 2008/45(1), lk 48.

¹⁴ S. de Groof. And My Mama Said The (Relative) Parental Influence on Fear of Crime Among Adolescent Girls and Boys. – Youth & Society, 2008/39, lk 269.

¹⁵ S. de Groof, lk 269.

¹⁶ L. Heath, J. Kavanagh, S. R. Thompson. Perceived vulnerability and fear of crime: Why fear stays high when crime rates drop. – Journal of Offender Rehabilitation, 2001/33(2), lk 12.

¹⁷ G. Ackerman, B. Anderson, S. Jensen, R. Ludwig, D. Montero, N. Plante, N., V. Yanez. Crime rates and confidence in the police: America's changing attitudes toward crime and police, 1972-1999. – Journal of Sociology and Social Welfare, 2001/28(1), lk 48.

Uuringute tulemused on näidanud, et kuritegevushirm sõltub olulisel määral elanike usaldusest õiguskaitseorganite tegevuse suhtes. Ühelt poolt on see seletatav sellega, et antud organite tegevuse eesmärgiks on kuritegevuse vähendamine. Inimesed, kes usaldava politseid rohkem, tunnevad ka väiksemat hirmu kuritegude ohvriks langeda¹⁸. Seega on politseil ja kohtusüsteemil täita oluline roll inimeste turvatunde suurendamisel. Ka strateegiadokumendis „Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“ on turvalisuse suurendamise eesmärgidena välja toodud nii kuritegevuse vähendamist kui korrarikkumiste kiiret kõrvaldamist¹⁹.

Elanike usaldus politsei ja õigussüsteemi vahel on tihedalt seotud. Usaldus politsei tegevuse suhtes on aluseks õigussüsteemi suhtes usalduse kujunemisel. Kui inimesed ei usalda politsei tegevust, siis ei usalda nad ka kohtuid ja õigussüsteemi tervikuna²⁰. Empiiriliste uuringute tulemused on näidanud, et inimeste usaldus politsei ja kohtusüsteemi suhtes on omavahel korrelatsioonis²¹.

Kuna suuremal osal elanikest on kokkupuuted politseiga harvad ja juhuslikud, siis kujuneb see suures osa vahendatud kogemuse najal. Inimestel ei ole piisavalt infot, et politsei tegevust objektiivselt hinnata. Seetõttu kujunevad selle asemel välja inimestel uskumused ja ootused politsei tegevuse suhtes²².

1.2 Turvatunde ja õigussüsteemi usaldamise empiiriliste uuringute tulemused

Kuritegevushirm ning õigussüsteemi usaldamine sõltuvad mitmetest sotsiaalsetest tunnustest. Peamiselt on vastavaid uuringud viidud läbi üksnes täiskasvanud elanikkonna kohta, vähemal määral ka üksnes noortest koosnevate valimite põhjal.

Täiskasvanute puhul on uuringute tulemused näidanud, et suurem hirm kuritegevuse suhtes esineb naistel ja vähemusrahvuste esindajatel. Seevastu noorte puhul ei ole nimetatud tegurid seotud kuritegevushirmuga. Selle asemel sõltub noorte kuritegevushirm olulisel määral nende poolt tajutavast kooli ja elukoha turvalisusest. Seega on noorte puhul suurel määral hirm kuriteo ohvriks langeda määratud ära piirkonnaga, kus ta elab ja õpib. Samuti on noorte ja täiskasvanute vahel erinevuseks, et täiskasvanute puhul on oluliseks kuritegevuse hirmu

¹⁸ Q. C. Thurman, A. Giacomazzi. *Controversies in Policing*. Amsterdam: Elsevier, 2004, lk 10.

¹⁹ Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine,

²⁰ R. B. Taylor, B. A. Lawton. An integrated contextual model of confidence in local police. – *Police Quarterly*, 2012/15(4), lk 422.

²¹ R. R. Brooks, H. Jeon-Slaughter. Race, income, and perceptions of the US court system. – *Behavioral Sciences & the Law*, 2001/19(2), lk 253.

²² J. Kaariainen. Why do the Finns trust the police? – *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2008/9(2), lk 143.

suurendavaks teguriks varasem kuriteo ohvriks langemine. Noorte puhul aga ei ole uuringute tulemused selle tähtsust näidanud²³. Võimalik, et viimati nimetatud tulemus on põhjustatud noorte sagedastest kokkupuudetest kuritegevusega. D. Finkelhor et al. poolt kuni 17 aasta vanuste USA noorte seas läbiviidud üleriigilise uuringu tulemuste järgi oli 46% nendest langenud viimase õppeaasta jooksul vägivaldse rünnaku ohvriks, sealjuures 10% oli saanud nimetatud rünnakute tagajärjel kehavigastusi. 25% õpilastest oli langenud varavastase kuriteo ohvriks²⁴.

Ka Eesti noortel esineb sageli kokkupuuteid kuritegevusega, sh selle ohvriks langemist, kuigi selle sagedus on võrreldes USA kohta tehtud uuringute tulemustega väiksem. Uuringu „Eesti alaealiste hälbiv käitumine“ tulemsute järgi oli 2006. Eesti 7.-9. klassi noortest 24% kogenud koolivägivalda, 18,7% on langenud varguse ohvriks²⁵. R. Raudsepp ja E. Maisväli tulemuste järgi on viimase aasta jooksul langenud kehavigastustega seotud vägivalda ohvriks 5% õpilastest, varguse ohvriks on langenud 25%. Nii vägivalda- kui vargusjuhtumitest ligikaudu pooled on esinenud koolis²⁶.

K. M. Ferguson ja C. H. Mindel seostavad turvatunnet ka sotsiaalse kapitaliga. Sotsiaalne kapital sisaldab inimeste vahelisi sidemeid. Nad väidavad, et kogukonnaliikmete vahelised sidemed tugevdavad turvatunnet. Sotsiaalne kapital on ka kogukonna käsutuses olevaks ressursiks, mida on võimalik ümbruskonna turvalisuse tõstmiseks mobiliseerida. Nad viisid läbi uuringu turvatunde kohta USAs Texase osariigis. Sotsiaalse kapitali indikaatoritena nad kasutasid kogukondlikes organisatsioonides osalemist, naabrivalve olemasolu ja selles osalemist ning naabrite poole pöördumist palvega valvata oma kodu sellest pikemaajalise äraoleku puhul²⁷. Nimetatud tulemused sotsiaalse kapitali ja turvatunde vahelise seose suhtes on vastuolus V. F. Sacco poolt varasemalt saadud tulemustega, kes leidis, et tugevamad sidemed lähedaste inimestega suurendavad inimeste hirmutunnet kuritegevuse suhtes. Inimesed, kes hoolivad teistest inimestes rohkem, kardavad enam, et nende lähedased langevad kuritegevuse ohvriks. Seevastu inimesed, kelle sotsiaalsed sidemed on nõrgemad, hoolivad nii enda kui teiste turvalisusest vähem ning tunnevad seetõttu ka vähem hirmu²⁸.

²³ D. C. May, R. G. Dunaway. Predictors of fear of criminal victimization at school among adolescents. – Sociological Spectrum, 2000/20(2), lk 162-163.

²⁴ D. Finkelhor, H. Turner, R. Ormrod, S. L. Hamby, S. L. Violence, abuse, and crime exposure in a national sample of children and youth. – Pediatrics, 2009/124(5), lk 1413.

²⁵ A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn: Justiitsministeerium, 2007, lk 18.

²⁶ R. Raudsepp, E. Maisväli. Vägivald ja vargused. Raport: Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel. Tartu: Tartu Ülikooli Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, 2012, lk 49-51.

²⁷ K. M. Ferguson, C. H. Mindel, lk 330-334.

²⁸ V. F. Sacco. Social support and the fear of crime. – Canadian Journal of Criminology, 1993/35, lk 193-194.

Ka usaldus politsei suhtes sõltub mitmetest sotsiaalsetest teguritest. Uuringute tulemused on näidanud, et kõige enam sõltub politsei usaldamine rahvusest. Vähemusrahvuste esindajatel on usaldus politsei suhtes üldjuhul madalam. USA andmetel on paljude uuringute tulemused kinnitanud asjaolu, et mustanahalised usaldavad politseid vähem kui valgenahalised²⁹.

Uuringute tulemused on näidanud, et usaldus politsei suhtes sõltub kuritegevuse tasemest. Kui kuritegevus on kõrgem, siis elanikud tunnevad, et politsei ei saa oma tööga hästi hakkama. Seetõttu on leitud, et suurem usaldus politsei tegevuse suhtes on äärelinnade ja maapiirkondade elanikel, sest kuritegevus on seal enamasti madalam kui linnakeskustes³⁰.

Usaldust politsei suhtes alandavad politseiametnike erapoolikus, õigusrikkumised ja korruptsioon. Näiteks USAs on üheks põhjuseks, miks mustanahalised politseid vähem usaldavad politsei kahtlustav käitumine nende suhtes. Mustanahalisi peetakse politsei poolt alusetult kinni rohkem kui valgenahalisi³¹. J. T. Kääriäinen on 16 Euroopa riigi võrdlevanalüüsi tulemusena leidnud, et usaldus politsei suhtes on negatiivses sõltuvuses korruptsiooni tasemest antud riigis³².

Usaldus politsei suhtes sõltub ka sellest, kuidas inimesed politsei kohalolekut tajuvad. See on seotud inimeste turvatundega, sest inimesed tunnevad ennast kuritegevuse vastu rohkem kaitstuna, kui nad politsei tegevust isiklikult tajuvad. Politsei kohalolek sõltub omakorda jällegi politsei tegevuse korraldusest ja rahalistest vahenditest. Kui politseil on rahalisi vahendeid vähem ning politseijaoskonnad paiknevad osade inimeste elukohast suhteliselt kaugemal, siis kogevad nad politsei kohalolekut vähem ning see mõjutab hinnangut politsei tegevuse suhtes negatiivselt³³.

Ka Eestis tehtud uuringute tulemused kinnitavad asjaolu, et politseis nähakse turvatunde tagajat. K. Karablenik ja K. Kiis on uurinud lapsevanemate poolt tajutud turvatunnet kodukohas. Nende poolt saadud tulemused näitavad, et üle poole vastanutest tunneb, et turvatunne suureneb, kui nad näevad politseid oma kodukohas liikumas.³⁴

²⁹ T. R. Tyler. Policing in black and white: Ethnic group differences in trust and confidence in the police. – Police Quarterly, 2005/8(3), lk 338.

³⁰ R. B. Taylor, B. A. Lawton. An integrated contextual model of confidence in local police. – Police Quarterly, 2012/15(4), lk 419.

³¹ T. R. Tyler. lk 339.

³² J. T. Kääriäinen. Trust in the Police in 16 European Countries A Multilevel Analysis. European Journal of Criminology, 2007/4(4), lk. 429.

³³ R. B. Taylor, B. A. Lawton, lk 421

³⁴ K. Karablenik, K. Kiis, lk 69-79.

Juhtudel, kui inimestel on olnud isiklikke vahetuid kogemusi politsei tegevusega, siis mõjutavad need tugevalt suhtumist politseisse. Näiteks politsei poolt õigusrikkumiselt tabamine tekitab negatiivset suhtumist politseisse. Samuti tekitavad negatiivset suhtumist juhtumid, kus inimene langeb kuriteo ohvriks.³⁵

Noorte puhul mõjutavad usaldust politsei suhtes üldjoonest samad tegurid, mis täiskasvanute puhul. Y. G. Hurst et al. on leidnud, et noorte puhul vähendavad usaldust politsei suhtes kokkupuuted politseiga, seda nii seaduserikkuja kui ohvrina. Madal kuritegevuse tase ning suurem nähtav politsei kohalolek, aga tõstavad usaldust politsei suhtes. Uurides 9.-12. klassi õpilasi on leitud, et vanemad õpilased usaldavad politseid rohkem³⁶. M. Fine et al. on aga leidnud, et noorte puhul ei saa väita, et suurem politsei kohalolek suurendaks noorte usaldust politsei suhtes. Oluline osa noori tunneb ennast ebamugavalt ja piiratult, kui politseid väga palju märgata on ning see noorte tegevust jälgib³⁷.

Eesti andmetel on noorte usaldust politsei ja kohtute suhtes hinnatud kodanikukasvatuse uuringus „Noorte kodanikukultuur muutvas ühiskonnas“. Selle järgi on 9.klassi õpilaste seas nii kohtud kui politsei kõrge usaldusväarsusega. Kohtusüsteemi peetakse mõnevõrra usaldusväärsemaks ning ühiskondlikes institutsioonidest peeti selles usaldatavamaks vaid kooli³⁸.

L. Sherman väidab, et elanike usaldus kohtusüsteemi suhtes sõltub peamiselt kolmest asjaolust:

1. Õigussüsteemi poolt rakendatav praktika,
2. Inimeste väärtushinnangud ja ootused,
3. Õigussüsteemi kujutamine meedias³⁹.

Kuna hinnangud politsei ja kohtusüsteemi usaldusväarsusele on omavahel korreleeritud⁴⁰, siis tähendab see seda, et kohtusüsteemi usaldusväärusele antavates hinnangutes esinevad

³⁵ V. J. Callanan, J. S. Rosenberger. Media and public perceptions of the police: Examining the impact of race and personal experience. – Policing & Society, 2011/21(2), lk 170

³⁶ Y. G. Hurst, J. Frank, S. L. Browning. The attitudes of juveniles toward the police: A comparison of black and white youth. – Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, 2000/23(1), lk 48.

³⁷ M. Fine. “Anything can happen with police around”: Urban youth evaluate strategies of surveillance in public places. Journal of Social Issues, 2003/59(1), lk 156.

³⁸ A. Toots, T. Idnurm, M. Ševeljova, lk 43.

³⁹ Sherman, L. Trust and confidence in the criminal justice system – National Institute of Justice Journal, 2002/248, lk 30.

⁴⁰ R. R. Brooks, H. Jeon-Slaughter, lk 253.

samasugused iseärasused lähtuvalt inimeste sotsiaalsetest tunnustest. Näiteks USA andmetel on leitud, et mustanahalised usaldavad kohtusüsteemi vähem kui valgenahalised⁴¹.

1.3. Meedia mõiste ja funktsioonid

Meediast rääkides mõistab enamus inimesi selle all televisiooni, raadiot ja ajakirjandust, kuid meedia on siiski mõnevõrra laiem valdkond. Meedia all mõistetakse erinevaid informatsiooni vahendamise kanaleid, millega on võimalik edastada informatsiooni teistes asukohtades või ajahetkedes olevatele inimestele⁴². Kui käsitleda meediat käesoleva töö kontekstis, siis tuleb selle all mõista eelkõige massimeediat, sest selleks, et edastavad sõnumid mõjutaksid paljude inimeste turvatunnet, peavad need jõudma paljude inimesteni.

Meedia hulka kuuluvate kanalite hulk ei ole ajas püsiv ning seoses tehnoloogia arenguga tekib uusi meediakanaleid pidevalt juurde. Näiteks on viimase kahe aastakümne jooksul hakatud ühe rohkem vahendama informatsiooni interneti kaudu. Siiski on vaatamata uutele tehnoloogiatele võimalik meediakanaleid jaotada kolmeks:

- Kirjalik meedia. See hõlmab nii ajalehti, ajakirju trükitud kujul kui ka nende veebiväljaannetes ja muudel veebilehtedel olevaid kirjalikke tekste;
- Audiomeedia. Siia kuuluvad raadio, aga ka helisalvestised ning internetis olevad audiofailid;
- Visuaalne meedia. Hõlmab nii liikuvaid kui liikumatuid pilte. Siia kuulub nii televisioon kui ka näiteks interneti vahendusele jagatavad videoklipid. Samuti filmid ja varasematel aegadel kinoringvaated⁴³.

Siiski on tänapäeval võimalik, et erinevad meediakanalid on üksteisega segunenud. Näiteks võivad ühel veebilehel olla samaaegselt nii kirjalikud tekstid kui video- ja helifailid⁴⁴.

Traditsioonilise käsitluse järgi eristatakse nelja erinevat meedia funktsiooni, milledeks on:

- Informeerimine;
- Interpreteerimine;
- Inimeste ühendamine;
- Väärtuste edasiandmine;
- Meelelahutus⁴⁵.

⁴¹ T. R. Tyler. lk 338.

⁴² D. Laughley. Key Themes in Media Theory. Berkshire: Open University Press, 2007, lk 1.

⁴³ A. E. Noll. The Evolution of Media. Lanham: Roman & Littlefield Publishers, 2007, lk 13.

⁴⁴ A. E. Noll, lk 23.

⁴⁵ V. B. Aggarwal, V. S. Gupta. Handbook Of Journalism And Mass Communication. New Delhi: Concept Publishing Company, 2001, lk 23-24.

Meedia on inimestele oluliseks infoallikaks maailmas toimuvate sündmuste kohta. Informeerivat rolli täidab meedia seal edastatavate uudiste kaudu. Massimeedia kaudu jõuab info maailma eri paigus toimuvate sündmuste kohta miljardite inimesteni. Meedia informeeriva funktsiooni juures saab eristada hoiatavat ja instrumentaalset informeerimist. Esimene annab inimestele teada võimalikest ohtudest, teine jagab erinevat informatsiooni, mis võib leida rakendamist igapäevaelu väga erinevates valdkondades⁴⁶.

Meedia interpreteeriv funktsioon seisneb edastatavale informatsioonile tähenduse andmises. Meedias edastatavad uudised ei sisalda mitte ainult fakte, vaid need asetakse konteksti ning neile antakse hinnanguid. Interpreteeriv funktsioon aitab inimestel infot paremini mõista ja seda olemasolevate teadmistega siduda⁴⁷.

Meedia roll inimeste ühendajana väljendub selles, et meedia kaudu edastatav hõlbustab inimeste vahelist suhtlemist ning suurendab ühtekuuluvustunnet. Näiteks meedias avaldatud sõnumid teavitavad inimesi erinevatest sündmustest, nt kultuuriüritustest, võimaldades inimestel nendest osa saada ja seal omavahel kohtuda. Meedias avaldatavad poliitilised uudised võivad tekitada inimestes sarnast reaktsiooni ja ühendada neid⁴⁸.

Väärtuste edasiandjana on meedia inimeste õpetaja ja harija. Meedias kujutatud inimesed ja nende käitumine on meediatarbijatele eeskujuks. Meedias antud hinnangud üht või teist tüüpi käitumisele avaldavad mõju inimeste käitumisele⁴⁹.

Viimaseks on meedia puhul oluline ka meelelahutuslik funktsioon. Meediatarbimine on üheks vaba aja veetmise võimaluseks. Paljud tele- ja raadioprogrammid on loodud just seda funktsiooni silmas pidades⁵⁰.

Kuritegevust kajastatakse meedias väga erinevatel eesmärkidel. Uudistes edastatav info on suunatud peamiselt inimeste informeerimisele, sh ka hoiatamisele. Põhjalikumad kuritegusid käsitlevad analüüsid on suunatud nendele hinnangu andmisele ja ka inimeste väärtushinnangute mõjutamisele. Samuti võib sündmuse meedias kajastamine olla kuriteo sooritanud inimesele hukkamõistu avaldamise vormiks ja seeläbi ühiskondlikuks

⁴⁶ V. B. Aggarwal, V. S. Gupta, lk 24-25.

⁴⁷ V. B. Aggarwal, V. S. Gupta, lk 25-26.

⁴⁸ V. B. Aggarwal, V. S. Gupta, lk 26-27.

⁴⁹ V. B. Aggarwal, V. S. Gupta, lk 27-28.

⁵⁰ V. B. Aggarwal, V. S. Gupta, lk 28.

karistuseks⁵¹. Väga suures ulatuses kujutatakse kuritegevust ka meelelahutuslikel eesmärkidel. Seda eelkõige erinevates fiktsioonil põhinevatel filmides ja telesarjades, kuid tänapäeval järjest rohkem ka tõsielusaadetes⁵².

Meedia mõju turvatundele on M. Elchardus et al. järgi seotud turvatunde sümbolistliku paradigmaga. Turvalisust ohustavatest teguritest meedia kaudu teada saamine ei suurenda turvariskide esinemise tõenäosust, ei muuda riskide realiseerumise tagajärgi kahjulikumaks ega vähenda võimalusi inimestel riske oma käitumisega vältida. Loogiline oleks arvata, ohtudest teavitamine suurendab inimeste võimalusi neid vältida, mistõttu peaks inimeste turvatunne selle tulemusel kasvama. Samal ajal sümbolistliku paradigma järgi võib inimeste informeeritus suurenda nende hirmutunnet, sest kõrgema informeerituse tulemusel võivad nad pöörata ohtudele rohkem tähelepanu ning nende esinemise tõenäosust ülehinnata⁵³.

B. Gunter järgi mõjub meedia vahendusel kuritegude kohta informatsiooni saamine sarnaselt kuritegude ohvriks langemise või selle pealtnägemisega. Mõlemad viimati nimetatud juhtumid üldjuhul suurendavad kuritegevushirmu. Meedia vahendusel aga kogevad kuritegusid ka inimesed, kes nendega ise vahetult kokku ei puutunud. Võrreldes kuriteo vahetu pealtnägemisega, mille korral pealtnägija sageli näeb seda kaugelt ja episoodiliselt (mõnikord isegi mitte ei näe vaid ainult kuuleb), pakub kuriteo kajastamine meedias inimestele paljudel juhtudel selle kohta põhjalikku ja mitmetahulist ülevaadet⁵⁴.

Meedia mõju kuritegevushirmule on seotud ka sellega, et uudised keskenduvad peamiselt rasketele kuritegudele. Näiteks on J. F. Sheley ja C. D. Ashkins New Orleansi kohalike telekanalite uudiseid uurides leidnud, et seal kajastatud kuritegudest moodustasid ligi 50% tapmised, kuid nimetatud kuritegude osakaal kuritegude üldarvust oli vaid 0,4%⁵⁵. Samuti keskendutakse meedias rohkem kuritegudele, mille ohvriks on kõrgema sotsiaalse staatusega inimesed, samuti kuritegude eest potentsiaalselt vähem kaitstud inimesed (naised, lapsed, vanurid). Tegelikuses on eelpoolnimetatud gruppidesse kuuluvatel inimestel keskmisest väiksem tõenäosus langeda kuriteo ohvriks⁵⁶.

⁵¹ R. Surette. *Media, Crime, and Criminal Justice: Images, Realities, and Policies*. Wadsworth: Cengage Learning, 2007, lk 85.

⁵² I. Marsh, G. Melville. *Crime, Justice and the Media*. Oxon: Routledge, 2009. lk 38.

⁵³ M. Elchardus, S. De Groof, W. Smits, W. Rational fear or represented malaise: a crucial test of two paradigms explaining fear of crime. – *Sociological Perspectives*, 2008/51(3). lk 465.

⁵⁴ B. Gunter. *Television and the Fear of Crime*. London: John Libbey, 1987, lk 65.

⁵⁵ J. F. Sheley, C. D. Ashkins. Crime, crime news, and crime views. – *Public Opinion Quarterly*, 1981/45(4), lk 494.

⁵⁶ R. Reiner, *Policing and the Media*. – T. Newburn (toim.), *Handbook of Policing*, Cullompton, Devon: Willan, 2003, lk 265-266.

Inimesed saavad olulisel määral politsei tegevusest teada meedia vahendusel. Seetõttu on meedia inimeste politsei suhtes tekkivate hinnangute ja usalduse kujundajaks⁵⁷. Samal ajal on leitud, et alla 18-aastatel inimestel on suhteliselt palju vahetuid kontakte politseiga. Noorte kontaktid politseiga tekkivad sageli seoses gruppides liikumise ja öisel ajal avalikes kohtade viibimisega, millega nad tõmbavad politsei tähelepanu. Noored satuvad politsei tähelepanu alla sageli ka seoses väiksemate korrarikkumistega⁵⁸.

Politsei usaldamise ja meediatarbimise vaheline seos võib olla mõjutatud sellest, et meedia kajastab politsei tegevust valikuliselt. Meedias kajastatakse rohkem kõrgema uudisväärtusega lugusid, mis on seotud pigem ebatavaliste kui tavaliste episoodidega politsei tegevuses⁵⁹.

Kui võrrelda politsei tegevuse kajastamist televisioonis ja ajalehtedes, siis televisioonis näidatavad uudiste lõigud on enamasti lühemad, pealiskaudsemad ja emotsionaalsemad. Ajaleheuudised aga kajastavad sündmusi põhjalikumalt ja analüüsivamalt. Televisioonis kajastatakse politsei tegevust positiivsemalt kui ajalehtedest⁶⁰. Ajakirjanduses käsitletakse sageli põhjalikult politsei tegevuse ebaõnnestumisi ja politseipoolseid seaduserikkumisi⁶¹. Siiski on aja jooksul muutunud politsei tegevuse kajastamine telesaadetes mõnevõrra kriitilisemaks, sest on sagedamini hakatud käsitlema politsei tegevuse õigluslikke aspekte ja selle efektiivsust⁶².

Politseisaated aga näitavad politsei tegevust valdavalt positiivses valguses. Sellised saated valmivad koostöös politseiga ning seetõttu on politseil suhteliselt palju võimalust võrreldes uudistesaadetega mõjutada politseisaadete sisu. Politseisaadete tegemine toimub ka pikemaajaliselt ja rohkem planeeritult, mistõttu on võimalik politseil rohkem tähelepanu pöörata sellele, millisena tahetakse ennast meedias näidata. Ka fiktsioonil põhinevates filmide ja telesarjades kujutatakse politsei tegevust enamasti positiivselt.⁶³

⁵⁷ V. J. Callanan, J. S. Rosenberger. Media and public perceptions of the police: Examining the impact of race and personal experience. – *Policing & Society*, 2011/21(2), lk 168

⁵⁸ Y. G. Hurst, J. Frank, S. L. Browning. The attitudes of juveniles toward the police: A comparison of black and white youth. – *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 2000/23(1), lk 40.

⁵⁹ K. Newton. Mass media effects: mobilization or media malaise?. *British Journal of Political Science*, 1999/29(04), lk 579.

⁶⁰ R. Reiner. Media-made criminality: the representation of crime in mass media. – M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner. (toim.) *The Oxford handbook of criminology*. Oxford University Press, Oxford, UK, 2007, lk 315.

⁶¹ S. Chermak, S. E. McGarrell, E. J. Gruenewald. Media coverage of police misconduct and attitudes toward police. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 2006/29(2), lk 262.

⁶² R. Reiner., lk.315.

⁶³ V. J. Callanan, J.S., Rosenberger, lk 172

1.4. Meedia mõju turvatundele ja õigussüsteemi usaldusele analüüsivate empiiriliste uuringute tulemused

Valdav enamus empiirilistest uuringutest meedia poolt turvatundele avalduva mõju kohta on tehtud täisealistest elanikest koosnevate valimite põhjal. Sealjuures ei ole enamasti läbiviidud ka analüüsi vanusegruppide lõikes, mistõttu ei ole nende põhjal võimalik otsustada, kas nimetatud seos võiks olla noorte puhul teistsugune.

T. Chiricos et al. uurisid kuritegevushirmu ja uudiste jälgimise vahelist seost USAs. Vaatlusaluse perioodina kasutasid nad ajavahemikku 1994.a. jaanuarist märtsini, millal tänu ühele eelmisel aastal toimunud jõhkrale mõrvale oli kuritegevusega seotud teemade käsitlemine uudistes tavapärasega võrreldes oluliselt ulatuslikum. Nende poolt saadud tulemused näitasid, et kuritegevushirm oli tugevam inimestel, kes vaatasid rohkem televiisorit ja kuulasid sagedamini raadiot. Samal ajal ajalehtede lugemise sagedus ei olnud kuritegevushirmuga seotud. Televisioonisaadete puhul selgus veel, et suuremat hirmu tundsid need inimesed, kes vaatasid rohkem uudistesaadeteid. Sealjuures avaldas televisioonisaadete vaatamine suuremat mõju naiste ning 30-54 aastaste vanustel inimestel⁶⁴.

T: Chiricos et al. kordasid samateemalist uuringut hilisemal perioodil, mil kuritegevuse käsitlemine televisioonis oli tavapärasel tasemel. Ka selle uuringu tulemused näitasid, et suurema televisiooni jälgimise korral tuntakse kuritegevuse ees suuremat hirmu. Uuringu tulemusena selgus ka asjaolu, et televisiooni mõju kuritegevushirmule oli suurem kõrgema kuritegevuse tasemega piirkondades ning inimestel, kes oli varasemalt kuritegevuse ohvriks langenud⁶⁵. Seega ilmnes, et kuritegevuse nägemine televisiooni vahendusele võimendas muude kuritegevushirmu tekitavate asjaolude mõju.

R: L. Holbert et al. on eristanud oma uuringus kolme erinevat tüüpi kuritegevust kajastavate teleprogrammide (uudised, tõsielulised politseisaated ja dokumentaalfilmid, fiktsioonil põhinevad kriminaalseriaalid ja -filmid). Selgus, et kõige rohkem põhjustasid kuritegevushirmu tõsielulised politseisaated ja dokumentaalfilmid. Antud tulemus on selgitatav asjaoluga, et nende käsitletakse reaalselt toimunud kuritegusid kõik suuremas mahus ja detailsemalt⁶⁶. M. E. Grabe ja D. G. Drew väitel kajastatakse uudistes võrrelduna politseisaadetega kuritegusid konservatiivsemalt ja välditakse vaatajaid šokeerivate

⁶⁴ T. Chiricos, S. Eschholz, M. Gertz. Crime, news and fear of crime: Toward an identification of audience effects. – *Social Problems.*, 1997/44, lk 352-354.

⁶⁵ T. Chiricos, K. Padgett, M. Gertz. Fear, TV news and the reality of crime. – *Criminology*, 2000/38(3), lk 777-779.

⁶⁶ R. L. Holbert, D. V. Shah, N. Kwak. Fear, authority, and justice: Crime-related TV viewing and endorsements of capital punishment and gun ownership. – *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 2004/81(2), lk 350.

kaadrite ja videolõikude näitamist, samuti kasutatakse vähem suures plaanis kaadreid, aegluubis võtteid ja heliefekte. Väiksemal määral suurendas kuritegevushirmu uudiste vaatamine⁶⁷. Kriminaalseriaalide ja –filmide, kus kujutati väljamõeldud kuritegusid, vaatamine kuritegevushirmuga seotud ei olnud⁶⁸. Seega näitavad antud tulemused, et selleks, et meedia kuritegevushirmu tekitaks peavad seal kajastavad sündmused olema reaalsuses toimunud.

Siiski ei ole mitte kõikide empiiriliste uuringute tulemused kinnitanud meediatarbimise ja kuritegevushirmu vahelise seose olemasolu. S. Escholz on vaadelnud 73 varasema televisiooni ja ajalehtede jälgimise ja kuritegevushirmu vahelise seose kohta tehtud uuringu tulemusi. Selgus, et statistiliselt oluline seos nende näitajate vahel tuvastati vaid 20 uuringu tulemuste puhul⁶⁹. Seega ei ole võimalik antud tulemuste põhjal väita, et meediatarbimine tingimata kuritegevushirmu põhjustab.

Noorte meediatarbimine on ülejäänud elanikkonna omast mõnevõrra erinev ning see võib põhjustada mõnevõrra erineva meediatarbimise ja turvatunde ning õigussüsteemi usaldamise vahelise seose olemasolu noortel võrreldes ülejäänud elanikkonnaga. P. Vihalemm järgi loevad noored Eestis keskmisega võrreldes väiksemas ulatuses ajalehti. Kuigi üldse ajalehti lugivate inimeste osakaal on noorte puhul ülejäänud keskmisega võrreldes võrdne (15-19 a vanustest 92,4%, 20-29 a vanustest 90,4%, kõikide vanusegruppide keskmine 92,2%), siis regulaarselt ajalehti lugevaid inimesi on noorte seas oluliselt vähem (15-19 a vanustest 59,8%, 20-29 a vanustest 63,4%, kõikide vanusegruppide keskmine 74,0%). Regulaarseks lugemiseks loeti antud uuringu kontekstis vähemalt neljal päeval viimasest kuuest päevast ajalehtede lugemise. Samuti jälgivad noored võrreldes vanemate inimestega vähem telesaateid ning kuulvad vähem raadiot. Keskmine päevane televiisori vaatamise aeg 15-19 a vanustel oli 170 minutit, 20-29 a vanustel 158 minutit, samal ajal kui kõikide vanuserühmade keskmine oli 247 minutit. Raadiot kuulasid 15-19 a vanused keskmisel 125 minutit, 20-29 a vanused 214 minutit päevas, kuid kõikide vanuserühmade keskmine oli 246 minutit päevas. Seevastu kasutavad noored tunduvalt enam internetti. 15-19 a vanustest oli viimase 6 kuu jooksul internetti kasutanud 98,3%, 20-29 a vanustest 94,0%, kuid kõikide vanuserühmade keskmine

⁶⁷ M. E. Grabe, D. G. Drew. Crime cultivation: Comparisons across media genres and channels. – Journal of Broadcasting & Electronic Media, 2007/51(1), lk 151-152.

⁶⁸ R. L. Holbert, D. V. Shah, N. Kwak, lk 350.

⁶⁹ S. Eschholz. Media and Fear of Crime: A Survey of the Research – University of Florida Journal of Law & Public Policy, 1997/9, lk 50-51.

näitaja oli 65,5%⁷⁰. Seega Eesti noorte meediakasutuses esineb keskmisest rohkem internetikasutamist, kuid vähem kõikide traditsioonilise meedia kanalite tarbimist.

Noorte puhul on võimalik, et televisiooni ja ka teiste meediakanalite mõju kuritegevushirmu tekitamisel on võrreldes ülejäänud elanikega väiksem seetõttu, et noored vaatavad vähem uudiseid ja teisi kuritegevust kajastavaid tõsielusaateid. T. Viilup poolt tehtud uuringu tulemuste järgi Eesti 16-17 aastased noored jälgisid televisioonist kõige enam meelelahutuslikke saateid. Nimetatute seas on oluliselt kohal küll tõsielusaated, näiteks „Eesti otsib superstaari“, kuid mitte niivõrd kuritegevuseteemalised saated. Levinud on ka välismaiste filmide ja seriaalide vaatamine, mis küll kujutada kuritegevust, kuid seda väljamõeldud sündmuste kujul, mis nagu eelnevalt mainitud, ei avalda mõju kuritegevushirmule. Uudiste vaatamine on rohkem levinud väljaspool Tallinna elavate noorte seas⁷¹.

Kuigi noored kasutavad palju internetti, siis ei ole nende kokkupuude selle kaudu kuritegevust kajastatavate uudistega väga suur. M. Lauristin järgi on Eesti 15-19 a vanuste noorte seas kõige levinumad tegevused interneti kasutamisel suhtlemine, mängud, muusika ja filmide otsimine ning koolitööga seotud informatsiooni otsimine. Vaid 26% küsitletud noortest kasutas internetti raadio või teleprogrammide jälgimiseks ning 21% ajakirjanduse ja infoportaalid jälgimiseks⁷². Seega saavad noored informatsiooni internetis eelkõige läbi oma tutvusringkonna. Selle kaudu võivad meedias avaldatud kuritegevust sisalduvad uudised noorteni jõuda, kuid arvestades asjaolu, et noortes suhtluspartneriteks on peamiselt teised noored, siis on ka selle kanali kaudu noorte kokkupuude kuritegevust kajastavate meediauudistega tagasihoidlikum.

Noorte meediatarbimise ja turvatunde vahelise seose kohta on empiirilisi uuringuid tehtud väga vähe. Üheks selliseks on V. Salmi et al poolt läbiviidud uuring Soome 15-16 aastaste noorte seas. Nende poolt saadud tulemused näitavad, et sarnaselt vanemate inimestega televisioonis kuritegevust kajastavate uudiste ja saadete vaatamine suurendab hirmu kuriteo ohvriks langeda. Samal ajal ei tuvastatud antud uuringus sarnast mõju ajalehtede lugemise kohta⁷³.

⁷⁰ P. Vihalemm, lk 116-119.

⁷¹ T. Viilup. Noored Eesti televisiooni auditooriumina aastatel 2003-2006. Tartu: Tartu Ülikool, 2007, lk 40-41.

⁷² M. Lauristin. Noored, ühiskond ja internet, 2011.

www.tartu.ee/sygisfoorum/2011/Noored_ühiskond_ja_internet.ppt (21.01.2013).

⁷³ V. Salmi, M. Smolej, J. Kivivuori. Crime victimization, exposure to crime news and social trust among adolescents. – Young, 2007/15(3), lk 266-267.

Kuigi paljud teised uuringud meediatarbimise ja kuritegevusehirmu vahelist seost eraldi noorte puhul välja ei too, on mõnedes nendes käsitletud nimetatud seost erinevate vanusegruppide lõikes. Näiteks T. Chiricos et al. järgi alla 30 aasta vanustel inimestel mõjutas uudistevaatamine kuritegevushirmu vähem kui 30-54 aastastel⁷⁴. R: Weizer ja C .E. Kubrin järgi on meediatarbimise ja kuritegevushirmu vaheline seos kasvav inimese vanuse suhtes, mis tähendab, et noorematel inimestel mõjutab meediatarbimine kuritegevushirmu vähem⁷⁵.

Suurbritannias 1996.a. läbiviidud sotsiaalse suhtumise uuringu tulemuste järgi ajalehtede lugemine suurendab usaldust avalike institutsioonide, sh ka politsei ja kohtute suhtes. Samal ajal televisioonil ja raadiol selline mõju puudub. Siiski avaldasid ajalehtedest sellist mõju vaid kvaliteetlehed (*broadsheet*) ning tabloidajalehtede lugemine usaldust ei olnud usaldusega seotud. Nimetud uuringu puhul tuleb arvestada, et selle puhul uuriti usaldust avalike institutsioonide kohta summeeritult ning ei vaadeldud neid eraldi. Uuringu valmi moodustasid vaid täiskasvanud⁷⁶.

S. Chermak et al viisid USAs läbi uuringu, milles võrreldi elanike usaldust politsei suhtes enne ja pärast laameediakajastust leidnud politsei väärkäitumise juhtumit. Sealjuures uuriti ka seda, kuidas meediatarbimine mõjutab elanike usaldust politsei suhtes. Selgus, et meediatarbimine ei olnud seotud politsei usaldamisega enne ega pärast antud juhtumit. Kuigi selgus, et inimesed, kes jälgisid meediat rohkem olid negatiivsemalt meelestatud konkreetse juhtumi suhtes, ei mõjutanud see inimeste suhtumist politsei tegevusse tervikuna⁷⁷. Siiski on saadud teistes uuringutes ka vastupidiseid tulemusi. Näiteks on leitud, et Cincinnati elanik seas muutus suhtumine politseisse oluliselt negatiivsemaks pärast seda, kui televisioonis näidati mustanahalise alaealise vägivaldset arreteerimist ja valgenahaliste politseinike kommentaare sellele⁷⁸.

K. Dowler ja V. Zawilski on leidnud, et meediatarbimine ei ole seotud inimeste usaldusega politsei tegevuse suhtes, kuid rohkem uudiste- ja politseisaateid vaatavad inimesed, on

⁷⁴ T. Chiricos, S: Eschholz, M. Gertz, lk 352-354.

⁷⁵ R. Weitzer, C. E. Kubrin. Breaking news: How local TV news and real-world conditions affect fear of crime. – Justice Quarterly, 2004/21(3), lk 515-517.

⁷⁶ K. Newton. Mass media effects: mobilization or media malaise? – British Journal of Political Science, 1999/29(04), lk 589

⁷⁷ S. Chermak, E. McGarrell, J. Gruenewald, Media coverage of police misconduct and attitudes toward police. – Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, 2006/29(2), lk 272-273.

⁷⁸ R. Kaminski, E. Jefferis The effect of a violent televised arrest on public perceptions of the police –Policing: An International Journal of Police Strategies and Management, 1998/21, lk. 684.

teadlikumad oma õigustest politseiga suhtlemisel ning nad esitavad rohkem pretensioone politsei tegevusele⁷⁹.

V. J. Callanan ja J. S. Rosenberg on USA andmetel leidnud, et meediatarbimine on politsei usaldamisega positiivselt seotud valgetel, kuid mitte mustadel ega latiinel. Politsei usaldamise näitajana kasutasid nad vastajate hinnanguid politsei võime kohta inimesi aidata, politsei õiglase käitumise ning politsei poolt liigse jõu kasutamise kohta. Meediatarbimise puhul eristati nelja erinevat vormi: ajalehe uudised, teleuudised, politseisaated televisioonis ja fiktsioonil põhinevad kriminaalsaadet. Nimetatud vormide puhul esines statistiliselt oluline positiivne seos teleuudiste ja politseisaadete vaatamise vahel, kuid seda vaid, siis kui valimisse jäeti ainult valgenahalised inimesed⁸⁰.

S. Escholz et al poolt USA andmetel saadud tulemused näitavad, et kõige enam suurendas usaldust politsei suhtes teleuudiste vaatamine. Politseisaadete mõju oli sellele oli väiksem ning see avaldus ainult valgenahaliste puhul⁸¹. P. Moy et al on leidnud, et elanike usaldust politsei suhtes ei mõjuta ajalehed, raadio ja teleuudised. Seevastu vähendab usaldust politsei suhtes ebatraditsiooniliste telesaadete vaatamine. Antud uuringus käsitletakse viimastena erinevat tüüpi vestlussaadet (*talk show*). Põhjustena nähakse siinkohal seda, et vestlussaadet kajastavad sageli politsei tegevust kriitiliselt⁸².

Kui enamus uuringuid on leidnud, et meediatarbimine pigem suurendab usaldust politsei suhtes, siis on eraldi uuritud ka politseipoolsete õigusrikkumiste kohta info saamise sagedus meedia vahendusel on politsei usaldamisega negatiivselt seotud⁸³. Kuna aga selles uuringus ei selgitatud välja uuritavate meediatarbimise mahtu, siis sõltuvad selle tulemused inimeste hinnangutest politseitööd negatiivselt kajastavate uudiste kuulumise sageduse kohta. Need hinnangud on aga oma olemuselt subjektiivsed, sest erinevates inimestest võivad sellised uudised erineval määral tähelepanu äratada.

Meediatarbimise ja politsei usaldamise suhtes läbiviidud uuringud on valdavalt korraldatud erinevaid täiskasvanute vanusegruppe hõlmavate valimite põhjal ning nende juures ei ole täpsemalt uuritud nimetatud seost noorte puhul. Teistest erinevaks on Boda ja Szabo poolt

⁷⁹ K. Dowler, V. Zawilski, Public perceptions of police misconduct and discrimination: examining the impact of media consumption. – Journal of Criminal Justice, 2007/35(2), lk 198

⁸⁰ V. J. Callanan, J. S. Rosenberger, Jlk 180

⁸¹ S. Eschholz jt. Race and attitudes toward the police: Assessing the effects of watching “reality” police programs. – Journal of Criminal Justice, 2002/30(4), lk 327.

⁸² P. Moy, M. Pfau, L. Kahlor, lk 149.

⁸³ Y. Wu. College Students' Evaluation of Police Performance: A Comparison of Chinese and Americans. – Journal of Criminal Justice, 2010/38(4), lk 779.

Ungari noorte seas läbiviidud kvalitatiivne uuring. Uuringus intervjueriti noori, kelle keskmine televiisori vaatamise kestus ööpäevas oli 3-4 tundi. Ilmnes, et uuritavad on politsei tegevuse suhtes küllaltki pessimistlikult meelestatud, kuid sealjuures põhjendasid nad oma väiteid meedia vahendusel kogetuga väga vähesel määral. Samuti olid nad seisukohal, et meedia ei avalda mõju nende suhtumisele politseisse⁸⁴.

Belgias 356 14-17 aasta vanuse noorte seas läbiviidud uuringu tulemusena selgus, et televisiooni vahendusel ei uudiste, politseisaadete ega fiktsiooniil põhinevate kriminaalsaadete vaatamine ei avalda statistiliselt olulist mõju noorte suhtumisele politsei tegevuse suhtes. Samal ajal sõltus suhtumine politseisse olulisel määral sellest, kas uuritavatel oli olnud isiklikke kokkupuuteid politseiga⁸⁵.

Nimetatud uuringute tulemuste põhjal võib järeldada, et kui täiskasvanute puhul meediatarbimine teatud ulatuses suurendab usaldust politsei tegevuse suhtes, siis noorte puhul selline seos puudub. Võimalik, et see on põhjustatud sellest, et noortel on rohkem isiklikke kokkupuuteid politseiga, mis sageli jätavad neile negatiivse mulje politseist

P. Moy et al on uurinud erinevate meediakanalite tarbimise mõju kohtusüsteemi kohta usalduse kujunemisel USA andmetel. Nende poolt saadud uurimistulemused näitavad, et televisiooni ja raadio jälgimine ei mõjuta seda. Seevastu usaldavad aga kohtusüsteemi rohkem inimesed, kes loevad sagedamini ajalehti⁸⁶.

Õigussüsteemi kohta ootuste kujunemise juures on täheldatud, et inimestel, kes vaatavad televisioonist rohkem kriminaalteemalisi saateid ja filme, on kõrgemad ootused õigussüsteemi toimimise suhtes. Seda on nimetatud CSI efektiks. Inimesed näevad televisioonist, et kuritegude uurimine on edukas ja süüdlased saavad õiglase karistuse ja selle tulemusena kujuneb neil ootus, et ka reaalses elus peaks kõik sama hästi toimima⁸⁷. Samal ajal võib see efekt toimida ka vastupidiselt, tänu fiktsioonil põhinevatel saadetes nähtud positiivsetele kogemustele tekib inimestel positiivne kuvand õigussüsteemist⁸⁸.

Seega võib eelnevate uurimistulemuste põhjal võib üldistavalt järeldada, et noorte puhul mõjutab meediatarbimine kuritegevushirmu kujunemist vähem kui vanematel inimestel.

⁸⁴ Z. Boda, G. Szabó. The media and attitudes towards crime and the justice system: A qualitative approach. – European Journal of Criminology, 2011/8(4), lk 339.

⁸⁵ A. Dirikx, D. Gelders, J. V. den Bulck, Adolescent Perceptions of the Performance and Fairness of the Police: Examining the Impact of Television Exposure. Mass Communication and Society, 2013/16(1), lk 126.

⁸⁶ P. Moy, M. Pfau, L. Kahlor, lk 149.

⁸⁷ N. J. Schweitzer, M. J. Saks. The CSI effect: popular fiction about forensic science affects the public's expectations about real forensic science. – Jurimetrics 2007/47, lk 358

⁸⁸ Z. Boda, G. Szabó lk 332

Samasugune seos kehtib ka politsei suhtes usalduse kujunemise kohta. Võimalik, et nimetatud tulemused on seotud noorte meediatarbimise eripärast. Noorte meediatarbimine on rohkem meelelahutuslik ja nad vaatavad vähem uudissaateid, kus kajastatakse reaalseid kuriteosündmuseid. Samal ajal ei ole autorile teadaolevalt tehtud uuringuid, mille puhul selgitaks välja, kuidas sama sisuga meediasõnumid mõjutaksid turvatunnet erineva vanusega inimestel.

Kui noored puutuvad meedia poolt kajastatud kuritegevusega vähem kokku, siis tähendab see kas seda, et kuritegevuse meedia poolt moonutatud kuvand mõjutab neid vähem. Võimalik, et meedia asemel mõjutavad noorte turvatunnet rohkem teised tegurid näiteks isiklikud või oma tutvusringkonna vahendusel kogetud kokkupuuted kuritegevusega.

2. MEEDIATARBIMISE JA ÕIGUSSÜSTEEMI USALDAMISE UURING

2.1 Uurimismetoodika

Käesolevas töös kasutatakse noorte meediatarbimise ja õigussüsteemi usaldamise vahelise seose uurimiseks ankeetküsitlust. Küsitlusega selgitatakse välja noorte meediatarbimine, politsei usaldamine, kohtusüsteemi usaldamine ning hinnang turvatundele. Küsitluse ankeet on toodud lisas 1.

Meediatarbimise juures küsitakse 5-pallisel skaalal ajalehtede lugemise ja uudiste vaatamise sagedust ning huvitundmist kuritegevuse teema kajastamise kohta meedias. Politsei usaldamise kohta esitatakse kolm küsimust politsei kuritegude lahendamise võimekuse, turvatunde tagamise ning professionaalsuse kohta. Kohtusüsteemi usaldamise kohta esitatakse kolm küsimust isikliku usalduse, turvatunde tagamise ja professionaalsuse kohta. Politsei ja kohtusüsteemi kohta on ka lahtised küsimused, kus vastaja saab oma vastust põhjendada. Turvatunde kohta on üks küsimus turvatunde hinnangu väljaselgitamiseks ja lahtine küsimus selle põhjendamiseks.

Küsitlustulemusi analüüsitakse nii koguvalimi kui vastajate soo ja vanuse järgi. Esmalt leitakse küsitlustulemuste jaotus vastusevariantide läbi. Vastusevariantidele antakse arvulise väärtused 1-4 või 1-5, kusjuures madalamad väärtused näitavad suuremat meediatarbimist või usaldust õigussüsteemi suhtes. Järgnevalt leitakse nende põhjal vastuste keskväärtused soo ja vanuse järgi ning t-testiga testitakse nende erinevuse statistilist olulisust.

Viimasena viiakse läbi korrelatsioonanalüüs, millega selgitakse välja seoste olemasolu meediatarbimise, politsei usaldamise, kohtusüsteemi usaldamise ja turvatunde vahel. Korrelatsioonanalüüs viiakse läbi nii koguvalimi kui ka soo ja vanuse järgi osavalimite põhjal.

2.2 Valim

Käesoleva töö valimi moodustavad Tartu ja Rapla põhikooli- ja gümnaasiumiõpilased. Küsitlus toimus kirjalikus vormis ajavahemikus 17.04.2013-23.04.2013. Küsitlusele vastas kokku 198 noort. Vastajate jaotus soo ja vanuse järgi on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Küsitlusele vastanute jaotus vanuse ja soo järgi

Vanus	Poisid	Tüdrukud	Kokku
10	0	4	4
11	0	4	4
12	0	8	8
13	6	15	21
14	17	32	49
15	14	25	39
16	14	17	31
17	8	29	37
18	1	4	5
Kokku	60	138	198

Seega valmist moodustavad enam kui kaks kolmandikku tüdrukud. Kõige enam on 14- ja 15-aastaseid vastanuid. Vastanute keskmine vanus on 14,84 aastat, vanuse standardhälve on 1,73 aastat. Rahvuse järgi on 191 vastajat eestlased, 6 muust rahvusest ja 1 rahvus märkimata. Kuna mitte-eestlasi on valmis väga vähe, siis rahvuste lõikes tulemuste analüüsi läbi ei viida.

2.3 Tulemused

Tabelis 2 on toodud küsitlusele vastanute ajalehtede lugemise sagedused. Kõige rohkem on neid, kes loevad ajalehti paar korda nädalas või iga päev. Neid, kes ajalehti üldse ei loe, on alla 5%. Poiste seas on neid, kes loevad ajalehti igapäevaselt kaks korda rohkem kui tüdrukute seas, kuid tervikuna ei näita t-testi tulemused, et poisid loeksid ajalehti oluliselt sagedamini kui tüdrukud. Küll aga esinevad statistiliselt olulised erinevused ajalehtede lugemises vanuse järgi, 15-18-aastased loevad neid sagedamini kui nooremad.

Tabel 2. Ajalehtede lugemise sagedus (nii veebis kui paberil)

	Iga päev	Paar korda nädalas	Paar korda kuus	Väga harva	Ei loe üldse	Punkte
Kokku	20,7	38,9	17,2	18,7	4,6	2,47
Poisid	31,7	33,3	10,0	20,0	3,0	2,33
Tüdrukud	15,9	41,3	20,3	18,1	4,4	2,54
T-test					t=1,14	p=0,254
10-14 aastat	14,0	32,6	24,4	23,3	5,8	2,74
15-18 aastat	25,9	43,8	11,6	15,2	3,6	2,27
T-test					t=2,95	p=0,004

Ka teleuudiste puhul on kõige enam vastajaid, kes vaatavad uudistesaaateid paar korda nädalas, igapäevaseid vaatajaid on 23,2% (tabel 3). Poiste seas on igapäevaseid ja paar korda nädalas vaatajaid veidi rohkem, kuid soolised erinevused uudiste vaatamises ei ole statistiliselt olulised. Erinevalt ajalehtede lugemisest ei esine teleuudiste puhul olulist erinevust vanuse järgi.

Tabel 3. Uudistesaadete vaatamise sagedus

	Iga päev	Paar korda nädalas	Paar korda kuus	Väga harva	Ei vaata üldse	Punkte
Kokku	23,2	48,5	13,6	10,6	4,1	2,24
Poisid	26,7	53,3	6,7	10,0	3,3	2,10
Tüdrukud	21,7	46,4	16,7	10,9	4,4	2,30
T-test					t=1,21	p=0,226
10-14 aastat	26,7	41,9	14,0	11,6	5,8	2,28
15-18 aastat	20,5	53,6	13,4	10,8	2,7	2,21
T-test					t=0,49	p=0,626

Politsei ja õiguse mõistmise teemad pakuvad noortele vähe huvi. Enamus vastanutest ei ole nendest pigem huvitatud või huvituvad väga harva (tabel 4). Pigem või väga huvitatuid on veidi üle veerandi vastanutest. Soo ja vanuse järgi olulisi erinevusi nimetatud teemade vastu huvitundmises ei esine.

Tabel 4. Huvi politsei ja õigusemõistmise teema vastu

	Olen väga huvitatud	Olen pigem huvitatud	Pigem ei ole huvitatud	Huvitun väga harva	Ei huvita üldse	Punkte
Kokku	2,0	24,2	36,9	29,3	7,6	3,16
Poisid	3,3	26,7	40,0	21,7	8,3	3,05
Tüdrukud	1,5	23,2	35,3	32,6	7,3	3,21
T-test					t=1,09	p=0,276
10-14 aastat	1,2	19,8	40,7	32,6	5,8	3,22
15-18 aastat	2,7	27,7	33,9	26,8	8,9	3,12
T-test					t=0,77	p=0,442

Tabel 5. Kui Sinu suhtes pannakse toime kuritegu (keegi tungib kallale, varastab Sinult vm), kui kindel oled, et Eesti Politsei leiab süüdlased?

	Olen täiesti veendunud	Olen enam- vähem kindel	Pigem ei usu, et leiab	Ei usu kindlalt, et suudab seda	Punkte
Kokku	2,5	52,0	41,9	3,5	2,47
Poisid	3,3	48,3	43,3	5,0	2,50
Tüdrukud	2,2	53,6	41,3	2,9	2,45
T-test				t=0,54	p=0,592
10-14 aastat	3,5	57,0	36,1	3,5	2,39
15-18 aastat	1,8	48,2	43,4	3,6	2,52
T-test				t=1,40	p=0,162

Veidi enam kui pooled vastanutest on seisukohal, et kui nende suhtes pannakse toime kuritegu, siis politsei suudab süüdlased leida (tabel 5). Siiski enam kui 45% vastanutest arvab, et pigem või kindlasti politsei seda teha ei suuda. Antud küsimuse vastustes olulisi erinevusi vastaja soo või vanuse järgi ei esinenud.

Tabel 6. Kas tunned end Eestis kindlalt ja turvaliselt, mõeldes, et Eesti Politsei tagab Sinu turvalisust?

	Tunnen end väga turvaliselt	Pigem tunnen turvaliselt	Pigem ei tunne turvaliselt	Ei tunne end absoluutselt turvaliselt	Punkte
Kokku	11,6	65,7	20,2	2,5	2,1
Poisid	11,7	55,0	30,0	3,3	2,25
Tüdrukud	11,6	70,3	15,9	2,1	2,09
T-test				t=1,67	p=0,097
10-14 aastat	11,6	68,6	18,6	1,2	2,09
15-18 aastat	11,6	63,4	21,4	3,6	2,17
T-test				t=0,84	p=0,401

Enam kui kolm neljandikku vastanutest leiavad, et tänu politsei tegevusele tunnevad nad ennast kindlalt ja turvaliselt (tabel 6). Neid, kes ennast absoluutselt turvaliselt ei tunne, on vaid 2,5%. Tüdrukute seas on rohkem neid, kes ennast tänu politsei tegevusele turvaliselt tunnevad, kuid nimetatud erinevus on statistiliselt oluline vaid siis, kui piirduda olulisuse nivooga 0,10. Vanuse järgi selle küsimuse vastustes olulisi erinevusi ei esine.

Tabel 7. Kas usaldad Eesti Politseid, et nad teevad oma tööd hästi, professionaalselt ja erapooletult?

	Usaldan kindlalt	Vahel kahtlen, aga üldjoontes usaldan	Enamikul juhtudel ei saa usaldada	Kindlasti ei saa usaldada	Punkte
Kokku	15,7	72,7	10,1	1,5	1,97
Poisid	16,7	71,7	8,3	3,3	1,98
Tüdrukud	15,2	73,2	10,9	0,7	1,97
T-test				t=0,14	p=0,888
10-14 aastat	20,9	68,6	9,3	1,1	1,91
15-18 aastat	11,6	75,9	10,7	1,8	2,03
T-test				t=1,48	p=0,140

Valdav enamus vastanutest on arvamisel, et politsei teeb oma tööd hästi ning seetõttu saab teda usaldada. Sealjuures enam kui 15% vastanutest usaldab politseid kindlalt ja ligi 73% teeb seda üldjoontes (tabel 7). Vastaja soo järgi politsei usaldamises erinevusi ei esine. 10-14-aasta vanuste seas on politseid kindlalt usaldavaid ligi 2 korda rohkem kui 15-18-aasta vanuste seas. Siiski ei ole vanuselised erinevused tervikuna statistiliselt olulised.

Uurides vastajate põhjendusi politsei usaldamise või mitteusaldamise kohta, ilmneb, et vastajad, kes usaldavad politseid kindlalt, põhjendavad oma vastust kõige sagedamini isiklike negatiivsete kogemuste puudumisega. Vähemal määral mainitakse ka seda, et televiisoris on

nähtud, et politsei teeb head tööd. Põhiliste probleemidena politsei tegevuses heidetakse neile ette seda, et alati ei saada kõik kurjategijaid kätte ning väiksemate kuritegude puhul ei näidata nende uurimisel üles aktiivsust. Samuti nähakse probleemi politsei aeglases reageerimises ja ükskõikses suhtumises. Mõnevõrra vähem on neid, kes leiavad, et probleemiks on korruptsioon, pettused ja politsei erapoolikus. Üksikutel vastajatel oli isiklikke kogemusi sellega, kus politsei ei suutnud leida süüdlasi, kui nad ise või mõni nende lähedastest oli kuriteo ohvriks langenud. Samal ajal on iseloomulik, et suur osa vastajatest, kes heidavad politseile ette, et viimane ei suuda alati süüdlasi leida, üldjoontes siiski usaldavad politseid.

Tabel 8. Kui Sind süüdistatakse kuriteos, mida Sa ei pannud toime, kas oled kindel, et Eesti kohtusüsteem suudab Sind kaitsta?

	Olen täiesti veendunud	Olen enam-vähem kindel	Pigem ei usu, et suudab	Ei usu kindlalt, et suudab	Punkte
Kokku	6,6	65,5	22,3	5,6	2,27
Poisid	1,7	59,3	32,2	6,8	2,44
Tüdrukud	8,7	68,2	18,2	5,0	2,20
T-test				t=2,40	p=0,018
10-14 aastat	8,2	75,3	12,9	3,5	2,11
15-18 aastat	5,4	58,0	29,5	7,1	2,38
T-test				t=2,83	p=0,005

Enam kui 70% vastanutest on enam-vähem või täiesti kindlad, et juhul kui teda süüdistatakse alusetult kuriteos, siis kohtusüsteem suudab neid kaitsta (tabel 8). Neid, kes on sellest täiesti veendunud on siiski vaid 6,6%. Nimetatud küsimuse vastused esinesid olulised erinevused soo ja vanuse järgi. Tüdrukud peavad kohtusüsteemi võimet enda alusetu süüdistamise vastu kaitsta kõrgemaks kui poisid ning 10-14-aastased rohkem kui 15-18-aastased.

Tabel 9. Kas tunnend end Eestis kindlalt ja turvaliselt, mõeldes, et Eesti kohtusüsteem määrab kurjategijatele karistused?

	Tunnen end väga turvaliselt	Pigem tunnen turvaliselt	Pigem ei tunne turvaliselt	Ei tunne end absoluutselt turvaliselt	Punkte
Kokku	21,8	59,4	12,7	6,1	2,03
Poisid	23,7	50,9	17,0	8,5	2,10
Tüdrukud	21,0	63,0	10,9	5,1	2,00
T-test				t=0,85	p=0,396
10-14 aastat	25,9	63,5	5,9	4,7	1,89
15-18 aastat	18,8	56,3	17,9	7,1	2,13
T-test				t=2,19	p=0,030

Enam kui 80% vastanutest tunnevad ennast kindlalt või turvaliselt, sest kohtusüsteem määrab kurjategijatele karistused (tabel 9). Sealjuures 21,8% tunneb end väga turvaliselt. Antud küsimuse vastuses soo järgi erinevusi ei ole, kuid 10-14-aastased tunnevad ennast oluliselt turvalisemalt kui 15-18-aastased.

Tabel 10. Kas usaldad Eesti kohtusüsteemi, et nad teevad oma tööd hästi, professionaalselt ja erapooletult?

	Usaldan kindlalt	Vahel kahtlen, aga üldjoontes usaldan	Enamikul juhtudel ei saa usaldada	Kindlasti ei saa usaldada	Punkte
Kokku	19,9	68,4	11,2	0,5	1,92
Poisid	11,7	68,3	18,3	1,7	2,10
Tüdrukud	23,5	68,4	8,1	0,0	1,85
T-test				t=2,92	p=0,004
10-14 aastat	22,4	69,4	8,2	0,0	1,85
15-18 aastat	18,0	67,6	13,5	0,9	1,97
T-test				t=1,39	p=0,167

Ligi 80% vastanutest usaldab kohtusüsteemi, leides, et see teeb oma tööd hästi. Sealjuures 19,9% usaldab seda kindlasti (tabel 10). Tüdrukud leiavad sagedamini, et kohtud teevad oma tööd väga hästi. Tüdrukute seas on 2 korda rohkem vastanuid, kes usaldavad seetõttu kohtusüsteemi täiesti kindlalt. Vanuse järgi statistiliselt olulisi erinevusi vastustes selle küsimuse puhul ei esinenud.

Kohtusüsteemi usaldamise küsimust ei osanud suur osa vastanuid põhjendada. Enam kui 40% vastajatest jättis sellele küsimusele vastamata. Palju oli vastuseid, kus kohtusüsteemi usaldamist põhjendati sellega, et puuduvad isiklikud kokkupuuted või ei oldud selle kohta midagi halba kuulnud. Peamiseks põhjuseks, miks kohtute tööga rahul ei oldud, nimetati õigusrikkumistele mõistetavaid karistusi. Osa vastajaid leidis, et mõnikord on need liiga leebed. Teine osa vastajatest oli arvamusel, et need on ebaõiglased, sest mõnikord mõistetakse kerge kuriteo eest range karistus ja teinekord raske kuriteo eest leebe karistus. Väiksem osa vastanutest heitis kohtutele ette korruptsiooni ja aeglast tegutsemist.

Tabel 11. Kas tunned end tervikuna Eestis elades turvaliselt?

	Täiesti turvaliselt	Enamik ajast tunnen turvaliselt	Nii ja naa, pigem mitte	Absoluutselt mitte	Punkte
Kokku	30,3	65,7	4,0	0,0	1,73
Poisid	31,7	65,0	3,3	0,0	1,72
Tüdrukud	29,7	65,9	4,4	0,0	1,75
T-test				t=0,37	p=0,716
10-14 aastat	31,4	65,1	3,5	0,0	1,72
15-18 aastat	29,5	66,0	4,5	0,0	1,75
T-test				t=0,39	p=0,700

96% vastanutest tunneb ennast Eestis täiesti või enamiku ajast turvaliselt. Sealjuures ei olnud ühtegi vastanut, kes tunneks ennast absoluutselt mitteturvalisena (tabel 11). Rohkem kui 30% vastanutest tunneb ennast täiesti turvaliselt; üle 65% enamiku ajast turvaliselt. Üldise turvatunde vastuste jaotus on soo ja vanuse järgi väga sarnane, olulisi erinevusi siin ei esine.

Paljud vastanutest põhjendasid oma kõrget turvatunnet sellega, et nendega isiklikult ei olnud midagi halba juhtunud. Siiski tuginesid suhteliselt paljud ka meedia vahendusel saadud infole, väites, et Eestis on kuritegevus madal. Mitmed vastajad põhjendasid vastust, miks nad on vaid enamik ajast, kuid mitte alati, kõrge turvatundega, sellega, et vaatamata madalale kuritegevuse tasemele võib alati leiduda üksikuid ohtlikke inimesi. Mitmete vastajate meelest vähendab turvalisust asjaolu, et kurjategijaid karistatakse leebete karistustega, mistõttu paljud nendest viibivad vabaduses. Ohtlikuna märgiti ka öisel ajal väljas viibimist. Samuti leiti, et turvalisust vähendavad karistusest pääsenud või liiga leebe karistuse saanud vabaduses viibivad pedofiilid.

Tabel 12. Meediatarbimise, politsei usaldamise, kohtusüsteemi usaldamise ja turvatunde korrelatsioonimaatriks, kogu valim

	Ajalehed	Uudistesaaetud	Huvi politseiteema vastu
Politsei leiab süüdlased	-0,0049	0,1121	0,0187
Politsei tagab turvalisust	0,0570	0,0501	-0,0200
Politsei töötab hästi	0,0108	-0,0411	0,0077
Kohus kaitseb süütut	0,0954	-0,0556	-0,0189
Kohus tagab turvalisust	-0,0162	0,0728	-0,0206
Kohus töötab hästi	0,0472	-0,0790	0,0516
Tunnen end turvaliselt	0,0900	0,0123	-0,0979

Korrelatsioonanalüüsi tulemused näitavad, et kogu valimi põhjal hinnatuna ei ole ühegi meediatarbimise küsimuse vastuse puhul statistiliselt olulist korrelatsiooni politsei usaldamise, kohtute usaldamise ja üldise turvatunde küsimuste vastustega (tabel 12). Korrelatsioonikordajate väärtused on nullilähedased ja selle põhjal võib järeldada, et kogu valimi põhjal ei ole meediatarbimine seotud politsei ja kohtute usaldamise ning turvatundega.

Tabel 13. Meediatarbimise, politsei usaldamise, kohtusüsteemi usaldamise ja turvatunde korrelatsioonimaatriks, poisid

	Ajalehed	Uudistesaaed	Huvi politseiteema vastu
Politsei leiab süüdlased	0,1242	0,2042	0,1194
Politsei tagab turvalisust	0,1531	0,0826	-0,0920
Politsei töötab hästi	-0,0576	-0,0772	0,0014
Kohus kaitseb süütut	0,2348	0,1637	-0,0508
Kohus tagab turvalisust	-0,0930	-0,0699	-0,0853
Kohus töötab hästi	-0,1566	-0,1269	0,1061
Tunnen end turvaliselt	-0,1372	-0,0730	-0,1698

Tabel 14. Meediatarbimise, politsei usaldamise, kohtusüsteemi usaldamise ja turvatunde korrelatsioonimaatriks, tüdrukud

	Ajalehed	Uudistesaaed	Huvi politseiteema vastu
Politsei leiab süüdlased	-0,0702	0,0762	-0,0268
Politsei tagab turvalisust	0,0175	0,0509	0,0325
Politsei töötab hästi	0,0512	-0,0231	0,0122
Kohus kaitseb süütut	0,0557	-0,1250	0,0157
Kohus tagab turvalisust	0,0368	0,1515	0,0216
Kohus töötab hästi	0,1884*	-0,0304	0,0510
Tunnen end turvaliselt	0,1992*	0,0442	-0,0690

Märkus: * tähistab korrelatsioonikordaja statistilist olulisust olulisuse nivool 0,05

Kui korrelatsioonianalüüs viia läbi eraldi poistest ja tüdrukutest koosnevate osavalimite põhjal, siis poiste puhul ei ole ükski korrelatsioonikordajatest statistiliselt oluline (tabel 13). Tüdrukute puhul aga ilmneb, et olulised seosed esinevad ajalehtede lugemise sageduse ja kohtu tegevusele positiivse hinnangu andmise ning üldise turvatundega (tabel 14). Tüdrukud, kes loevad ajalehti sagedamini, tunnevad end turvalisemalt ning hindavad kohtu tööd positiivsemalt. Siiski ülejäänud korrelatsioonikordajad on ka tüdrukute puhul statistiliselt ebaolulised.

Tabel 15. Meediatarbimise, politsei usaldamise, kohtusüsteemi usaldamise ja turvatunde korrelatsioonimaatriks, 10-14 aastat

	Ajalehed	Uudistesaaetad	Huvi politseiteema vastu
Politsei leiab süüdlased	0,0450	0,0084	0,0106
Politsei tagab turvalisust	0,1768	-0,1256	-0,0176
Politsei töötab hästi	-0,0008	-0,2218*	0,0406
Kohus kaitseb süütut	0,0840	-0,1545	-0,2120
Kohus tagab turvalisust	0,0527	-0,0791	-0,1173
Kohus töötab hästi	0,1168	-0,2010	0,0643
Tunnen end turvaliselt	0,1550	-0,2200*	-0,0180

Märkus: * tähistab korrelatsioonikordaja statistilist olulisust olulisuse nivool 0,05

Tabel 16. Meediatarbimise, politsei usaldamise, kohtusüsteemi usaldamise ja turvatunde korrelatsioonimaatriks, 15-18 aastat

	Ajalehed	Uudistesaaetad	Huvi politseiteema vastu
Politsei leiab süüdlased	-0,0072	0,2183*	0,0340
Politsei tagab turvalisust	-0,0011	0,1957*	-0,0162
Politsei töötab hästi	0,0623	0,1431	-0,0057
Kohus kaitseb süütut	0,1786	0,0288	0,1028
Kohus tagab turvalisust	-0,0103	0,2083*	0,0479
Kohus töötab hästi	0,0380	0,0261	0,0516
Tunnen end turvaliselt	0,0535	0,2243*	-0,1488

Märkus: * tähistab korrelatsioonikordaja statistilist olulisust olulisuse nivool 0,05

Erinevate vanusegruppide lõikes läbiviidud korrelatsioonanalüüsi tulemused toovad aga esile seosed uudistesaaetade vaatamise sagedusega. 10-14-aastaste vastanute seas need, kes vaatavad uudiste saateid sagedamini, hindavad politsei tööd negatiivsemalt ja tunnevad ennast vähem turvaliselt (tabel 15). 15-18-aastaste puhul on aga nimetatud seosed vastupidised, nende puhul rohkem uudiste saateid vaatavad vastanud tunnevad ennast turvalisemalt, samuti usaldavad nad rohkem politseid, olles seisukohal, et politsei leiab süüdlased ja tagab turvalisust. Lisaks politsei usaldamisele on neil ka kõrgem usaldus kohtusüsteemi suhtes, leides, et see tagab turvalisuse. (tabel 16).

2.4 Järeldused

Käesolevas töös selgus, et kõige suurem osa noortest loeb ajalehti ja vaatab uudiseid paar korda nädalas. Uudistesaahteid vaadatakse veidi rohkem võrreldes ajalehtede lugemisega. Ajalehtede lugemise puhul esineb ka seos vanusega, 15-18-aastased loevad neid sagedamini võrrelduna 10-14 aastastega.

Võrreldes P. Vihalemma poolt saadud tulemustega⁸⁹ on noorte ajalehtede lugemise sagedus veidi suurem. Kui P. Vihalemma uuringus oli regulaarselt ajalehti lugevaid noori 15-19-aastaste seas 59,8%, siis käesoleva uuringu tulemuste järgi 15-18-aastastest noorest loeb vähemalt paar korda nädala ajalehti 69,7%. Võimalik, et ajalehtede suurem lugemine on seotud interneti kasutamise levikuga viimase 5 aasta jooksul.

Noorte huvi politsei ja kuritegevuse teemade suhtes on võrdlemisi tagasihoidlik. Väga vähesed näitavad nende teemade suhtes üles suurt huvi ning ka pigem huvitatuid on vaid veerand küsitletutest. Kuigi käesolevas töös seda täpsemalt ei uurita, siis võib nende tulemuste põhjal eeldada, et noored huvituvad meediat tarbides pigem teistest teemadest. Siiski ajalehti lugedes ja uudistesaahteid vaadates nad paratamatult vähemalt teatud ulatuses antud teemadega siiski kokku puutuvad.

Ligi 90% noortest usaldab politseid, leides, et see institutsioon saab oma tööga hästi hakkama. Ligi 80% leiavad, et politsei tagab nende turvalisuse. Samal ajal on vaid veidi enam kui 50% vastanutest, kes arvavad, et juhul, kui nad ise langevad kuriteo ohvriks, suudab politsei süüdlased leida. Selle põhjal saab järeldada, et osa noortest peab politsei tööd heaks vaatamata sellele, et politsei alati ei suuda kurjategijaid tabada. Mitmed noored põhjendasid oma vastuseid, et politsei tegutseb oma võimaluste piires. Suures osas tugineb usaldus politseile asjaolust, et puuduvad isiklikud halvad kogemused politseiga, väiksem osa vastajatest toob põhjenduseks ka meedias nähtud politsei tegevuse kajastamise. Politsei tegevuse probleemidena nähakse lisaks kurjategijate mittetabamisele vähest aktiivsust kuritegude uurimisel, aeglast reageerimist, ükskõikset suhtumist, korruptsiooni, pettusi ja erapoolikust.

Politsei usaldamise juures üldiselt ei esine erinevusi soo ja vanuse lõikes. Vaid politsei poolt turvalisuse tagamist peavad tüdrukud veidi paremaks kui poisid.

Ka kohtute puhul leiab ligi 90% noortest, et nad saavad oma tööga hästi hakkama. 80% arvates tagab kohtusüsteem nende turvalisuse ja enam kui 70% leiab, et kohtusüsteem suudab

⁸⁹ P. Vihalemm, lk 116-119.

neid alusetute süüdistuste vastu kaitsta. Seega sarnaselt politseiga enamus noortest peab kohtusüsteemi usaldusväärseks. Võrreldes aga politsei usaldamisega oskavad noored seda vähem põhjendada. Selle põhjuseks on ilmselt väiksemad isiklikud kokkupuuted kohtutega kui politseiga. Peamiseks probleemiks, mida kohtute puhul nähakse, on leebed ja ebaõiglasel karistused kurjategijatele. Samuti nähakse probleemina kohtute aeglust, korruptsiooni ja erapoolikust.

Kohtusüsteemi usaldamise küsimuses on optimistlikumad 10-14 aastased, prevaleerib vastus, et nad usuvad, et kohtusüsteem suudab neid alusetute süüdistuste vastu kaitsta ning tagab turvalisuse, määrates kurjategijatele karistused. Kohtusüsteemi tegevusele hinnangut andes on aga tüdrukud positiivsemad kui poisid.

Tulemused, et nii kohtusüsteem kui politsei on kõrge usaldatavusega, on sarnased uuringu „Noorte kodanikukultuur muutuv asiskonnas“ tulemustega. Samuti on sarnaselt antud uuringuga käesolevas uuringus kohtusüsteemi usalduse näitajad veidi kõrgemad kui politsei usalduse omad⁹⁰.

96% vastantutest tunneb ennast vähemalt enamasti turvaliselt, mille põhjal võib järeldada, et tajutud turvatunne on noortel väga kõrge. Üldise turvatunde tajumise juures ei esine erinevusi soo ja vanuse lõikes. Kõrget turvatunnet põhjendatakse isiklike negatiivsete kogemuste puudumise ning madala kuritegevusega. Nimetatud põhjendused on valdavad ka Y.G. Hurst et al uuringus⁹¹.

Meediatarbimise seosed politsei ja kohtute usaldamise ning üldise turvatundega on aga käesoleva töö tulemuste põhjal nõrgad. Kui hinnata neid kogu valimi põhjal, siis saab väita, et statistiliselt olulised seosed puuduvad. Kõige rohkem esineb antud seoseid 15-18-aastaste puhul. Nimetatud vanusegrupi korral suurendab uudistesaadete vaatamine televiisorist usaldust nii politsei kui kohtusüsteemi vastu ja ka üldist turvatunnet. Siiski tuleb märkida, et seosed on nõrgad, sest korrelatsioonikordajate väärtused jäävad 0,2 ümbrusesse, olles küll siiski statistiliselt olulised. Aktiivsemate meediatarbijate positiivsem hinnang üldisele turvatundele Eestis võib olla seotud asjaoluga, et maailma kriisikollete, terrorismi jt välisuudistega kursis olek aitab kaasa kohaliku kuritegevuse ja ohu tundumisele võrdluspildis väiksemana.

⁹⁰ A. Toots, T. Idnurm, M. Ševeljova, lk 43.

⁹¹ Y. G. Hurst, J. Frank, S. L. Browning. lk 48.

Noorema vanusegrupi seas seevastu aga samad seosed vastassuunalised, see tähendab, 10-14 aastaste puhul sagedasema uudistesaadete vaatamise puhul on kohtusüsteemi usaldamine ja üldine turvatunne madalamad. Ka statistiliselt on noorema vanusegrupi puhul vähem seoseid võrreldes vanema vanusegrupiga.

Mõningaid erinevusi esineb nimetatud seoste puhul ka tüdrukute ja poiste vahel. Nimelt poiste puhul ei ole mitte ükski seostest statistiliselt oluline. Tüdrukute puhul esines aga oluline seos ajalehtede lugemise ja kohtute usaldamise ning üldise turvatunde vahel, aktiivne meediatarbimine suurendas nimetatud väärtusi.

Huvi politsei ja kuritegevuse teema suhtes ei mõjutanud ühelgi juhul politsei ja kohtusüsteemi usaldatavust ja turvatunnet. Loogiline oleks arvata, et antud näitaja on õiguskaitseorganite usaldamise ning turvatundega rohkem seotud, sest suurem üldine meediatarbimine ei pea mitte alati tähendama seda, et jälgitakse rohkem politsei ja kuritegevusega seotud teemasid. Uurimistulemused on aga vastupidised. Võimalik, et kuna meedias kajastatakse kuritegevust suhteliselt palju, siis tahes-tahtmata puutuvad kõik need, kes meediat rohkem jälgivad, vähemalt kõige enam kajastamist leidnud kuritegevuse teemadega kokku, mistõttu mõjutab tulemusi meediatarbimine, mitte aga spetsiifilisem huvitundmine teatud kitsama teema suhtes.

Kui võrrelda käesoleva töö tulemusi varasemate uuringute omadega, siis on need erinevad V. Salmi⁹² poolt Soome andmetel saadutest. Antud juhul selgus, et telesaadete sagedasem vaatamine vähendab turvatunnet. Käesoleva töö tulemuste järgi nimetatud seos kas puudub või siis pigem on vastupidine – televisiooni uudistesaadete vaatamine suurendab turvatunnet. Samal ajal tuleb rõhutada, et käesolevas töös leitud seosed on nõrgad, mis on põhimõtteliselt kooskõlas T. Chiricos et al⁹³. ja R. Weizer ja C .E. Kubrin tulemustega, mille järgi meediatarbimise mõju turvatundele on tugevam vanematel ja nõrgem noorematel inimestel⁹⁴.

Käesoleva töö tulemused on küllaltki sarnased A. Dirikx et al⁹⁵ omadega, kuna nii antud uuringus kui käesolevas põhjendasid vastajad politsei usaldamist suures ulatuses isiklike negatiivsete kogemuste puudumistega. Mõningane erinevus esineb meediatarbimise mõjude suhtes. Kui A. Dirikx uuringu puhul ei leidnud meediatarbimise mõju politsei usaldatusele noorte seas üldse kinnitust, siis käesolevas töös teatud juhtudel nõrgad seosed leidsid siiski tuvastamist.

⁹² V. Salmi, M. Smolej, J. Kivivuori lk 266-267.

⁹³ T. Chiricos, S: Eschholz, M. Gertz, lk 352-354.

⁹⁴ R. Weitzer, C. E. Kubrin.,lk 515-517.

⁹⁵ A. Dirikx, D. Gelders, J. V. den Bulck, lk 126.

Kokkuvõtvalt võib oletada, et ilmselt Eesti noorte puhul mõjutavad politsei ja kohtusüsteemi usaldamist ja turvatunnet tugevamal määral teised tegurid peale meediatarbimise. Üheks võimalikuks kandidaadiks on isiklike kokkupuudete olemasolu kuritegevuse ja õiguskaitseorganitega, millega lahtistes küsimustes sageli vastuseid põhjendati. Nimetatud seose täpsem uurimine ei olnud aga käesoleva töö eesmärgiks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks on hinnata meediatarbimise seost politsei ja kohtusüsteemi usaldusväarsuse ning turvatundega Eesti noorte hulgas. Turvatunnet käsitleti töös vaid seoses inimese isikliku kaitstusega vägivalla vastu. Selliselt määratletuna on turvatunne seotud kuritegevushirmuga, olles selle vastandiks. Varasemate uuringute tulemused on näidanud, et turvatunne ning usaldus politsei ja kohtusüsteemi vastu on tihedalt seotud, sest politsei ja kohtusüsteemi tegevus on suunatud kuritegevuse vähendamisele ning seeläbi avaldab see mõju inimeste turvatundele. Samuti on omavahel seotud ka usaldus politsei ja kohtusüsteemi suhtes.

Usaldust politsei ja kohtusüsteemi vastu ning turvatunnet mõjutavad mitmed tegurid. Kuna enamikel inimestel on reeglina vähe kokkupuuteid kuritegevuse, politsei ja kohtutega, siis saadakse tavaliselt suurem osa nende kohta käivast informatsioonist meedia vahendusel. Selle tulemusena on meedial oluline roll inimeste turvatunde ning õiguskaitseorganiste suhtes usalduse kujunemisel.

Varasemate uuringute tulemused on näidanud, et inimesed, kes tarbivad rohkem meediat, tunnevad kõrgemat kuritegevushirmu. Eelkõige kehtib nimetatud seos teleuudiste ja politseisaadete vaatamise, aga ka ajalehtede lugemise kohta. Inimesed, kes vaatavad rohkem nimetatud saateid, kogevad meedia vahendusel kuritegevust teistest rohkem ning see suurendab nendes hirmu kuriteoohvriks langeda ning vähendab turvatunnet. Meedia sageli ka võimendab kuritegevust, keskendudes eelkõige raskete kuritegude kajastamisele. Politsei ja kohtusüsteemi usaldamist aga meediatarbimine varasemate uuringute põhjal pigem suurendab.

Noorte puhul aga ei ole nimetatud seosed nii tugevad. Noorte meediatarbimisharjumused on täiskasvanute omast erinevad ning noored jälgivad ka vähem uudiseid ja kuritegevuse temaatika kajastamist. See võib olla üheks põhjuseks, miks varasemad uuringud mitmetel juhtudel ei ole tuvastanud meediatarbimise seost turvatunde ning õiguskaitseorganite usaldamisega noortel. Samal ajal tuleb märkida, et valdav enamus antud temaatilistest uuringutest on tehtud täiskasvanute kohta ning noorte puhul on antud temaatikat seni tagasihoidlikult uuritud.

Käesolevas töös viidi antud teema uurimiseks läbi ankeetküsitlused Tartu ja Rapla põhikoolide ja gümnaasiumiõpilaste seas. Selle tulemusena selgus, et kõige suurem osa noortest loeb ajalehti ja vaatab uudiseid paar korda nädalas. Uudistes saateid vaadatakse

võrreldes ajalehtede lugemisega veidi rohkem. Noorte meediatarbimist iseloomustab ka tagasihoidlik huvi politsei ja kuritegevusega seotud teemade suhtes.

Noorte usaldust politsei ja kohtusüsteemi suhtes võib pidada kõrgeks, sest valdav enamik vastanutest leidis, et need saavad oma tööga hakkama ja suudavad turvalisust tagada. Suures osas tugineb usaldus politseisse selles, et puuduvad isiklikud halvad kogemused politseiga, väiksemal osal vastajatest ka tänu meedias nähtud politsei tegevuse kajastamisele. Politsei tegevuse probleemidena nähakse lisaks kurjategijate mittetabamisele vähest aktiivsust kuritegude uurimisel, aeglast reageerimist, ükskõikset suhtumist, korruptsiooni, pettusi ja erapoolikust. Kohtusüsteemi usaldamist osatakse aga vähem põhjendada. Peamiseks probleemiks, mida kohtute puhul nähakse, on leebed ja ebaõiglased karistused kurjategijatele. Samuti nähakse probleemina kohtute aeglust, korruptsiooni ja erapoolikust.

96% vastanutest tunneb ennast enamasti või alati turvaliselt, mille põhjal võib järeldada, et tajutud turvatunne on noorte seas väga kõrge. Üldise turvatunde tajumise juures ei esine erinevusi soo ja vanuse järgi. Kõrget turvatunnet põhjendatakse isiklike negatiivsete kogemuste puudumise ning üldise madala kuritegevusega riigis.

Sarnaselt varasemate uurimustulemustega selgus ka käesolevas töös, et meediatarbimise seosed politsei ja kohtute usaldamise ning üldise turvatundega on nõrgad. Kõige rohkem esineb antud seoseid 15-18-aastaste puhul. Nimetatud vanusegrupi korral suurendab uudistesaadete vaatamine televiisorist usaldust nii politsei kui kohtusüsteemi vastu ja ka üldist turvatunnet. Noorema vanusegrupi seas seevastu aga samad seosed vastassuunalised, see tähendab, 10-14 aastaste puhul sagedasema uudistesaadete vaatamise puhul on kohtusüsteemi usaldamine ja üldine turvatunne madalamad.

Huvi politsei ja kuritegevuse teema suhtes ei mõjutanud ühelgi juhul politsei ja kohtusüsteemi usaldatavust ja turvatunnet. Kuna meedias kajastatakse kuritegevust suhteliselt palju, kuid noored tunnevad selle vastu suhteliselt vähe huvi, siis on võimalik, et tulemusi mõjutab rohkem üldine meediatarbimine, mille käigus puututakse kokku ka politsei ja kohtute töö teemaga, mitte aga spetsiifilisem huvitundmine nende teemade suhtes.

Töö tulemuste põhjal võib oletada, et ilmselt Eesti noorte puhul mõjutavad politsei ja kohtusüsteemi usaldamist ja turvatunnet tugevamal määral teised tegurid peale meediatarbimise. Üheks võimalikuks kandidaadiks on isiklike kokkupuudete olemasolu kuritegevuse ja õiguskaitseorganitega, millega lahtistes küsimustes sageli vastuseid põhjendati.

The influence of media on youth trust in law enforcement agencies

SUMMARY

According to the rule of law everyone has right to protection by the state against unlawful acts. Protection by the state is enforced both by police and courts. As security is necessary for achieving welfare, then it is important that the trust in police and courts system is high as it will create basis for perceived security. At the same time each individual perceives security in a different manner and there exist various factors, which have an influence on perception of security. Security is viewed in a narrow sense in the thesis as only the aspects of being secure against unlawful violence are considered. According to this kind of approach, security is opposite to fear of crime.

As the topics of crime and law enforcement are presented in media then media has an effect on creating trust in law enforcement institutions and perceived security. Therefore media consumption for each individual has an influence on trust and perceived security.

The aim of this thesis is to evaluate the relationship between media consumption, trust in police and courts system and perceived security for Estonian youth. The analysis is based on a questionnaire survey.

The thesis consists of two chapters. The first chapter includes theoretical analysis of relationship between media consumption, trust in police and courts system and perceived security as well as an overview of previous empirical results. The second chapter includes analysis of survey and discussion of the results.

The results of previous research have shown that people, who consume more media, have higher level of fear of crime. Following news and crime stories reduces perceived security. People, who watch more these types of TV programs, witness more crime and feel less safe. At the same time media consumption is related to higher trust in police and courts system.

Most of these studies have been conducted on the samples of adult population, while only a few of them have investigated these questions for adolescents. It has come out that these relations for young people are weaker. It can be explained by the fact that adolescents have different pattern of media consumption, they watch less news programs and are less interested in crime and police topics.

The results of this study show that media consumption for Estonian youth is similar to the patterns of media consumption described in previous studies. Most of the respondents read news papers and watch TV a couple of times a week. TV news programs are followed more often in comparison to reading newspapers. The interest in police and crime topics is low.

The results of the survey indicate the trust in police and court system is high as an overwhelming majority of the respondents found that these organizations do a good job and are capable of providing security. These kinds of evaluations are more often based on personal experiences than information from media. The main problems for police action are incapability of solving crime, low activity of investigation, careless attitude and corruption. The main problems with the court system are mild and unjust sentences for the criminals, slowness, corruption and unfairness.

96% respondents feel safe at least most of the time, which leads to a conclusion that the level of perceived security among Estonian youth is very high. There are not differences by age or gender in perceived security. High level of security is explained by absence of negative personal experiences and low crime level.

Similarly the results of previous studies, it was found that the relationships between media consumption, trust in police and court system and perceived security are low. These relationships were stronger for the age group 15 to 18 years. For that age group, following TV news is associated with higher trust in police and court system. In case of age group 10 to 14 the results are opposite as higher media consumption is related to lower trust in court system and perceived security.

Interest in police and crime topics had no significant influence for all variables of trust and security. As media covers crime extensively and at the same time youth interest in it is low, then it is possible that the general media consumption and not the interest in certain topics has greater impact on trust and security.

The results of the thesis lead to an assumption that there may exist other factors, which have greater influence on trust in police and court systems and perceived security for Estonian youth. One of the possible candidates is personal experience with crime and police.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Ackerman, G. jt. Crime rates and confidence in the police: America's changing attitudes toward crime and police, 1972-1999. – *Journal of Sociology and Social Welfare*, 2001/28(1).
2. Aggarwal, V. B., Gupta, V. S. *Handbook Of Journalism And Mass Communication*. New Delhi: Concept Publishing Company, 2001.
3. Brooks, R. R., Jeon-Slaughter, H. Race, income, and perceptions of the US court system. – *Behavioral Sciences & the Law*, 2001/19(2).
4. Boda, Z., Szabó, G. The media and attitudes towards crime and the justice system: A qualitative approach. *European Journal of Criminology*, 2011/8(4).
5. Callanan, V. J., Rosenberger, J. S. Media and public perceptions of the police: Examining the impact of race and personal experience. – *Policing & Society*, 2011/21(2).
6. Chermak, S., McGarrell, E., Gruenewald, J. Media coverage of police misconduct and attitudes toward police. – *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 2006/29(2).
7. Chiricos, T., Eschholz, S., Gertz, M. Crime, news and fear of crime: Toward an identification of audience effects. – *Social Problems*, 1997/44.
8. Chiricos, T., Padgett, K., Gertz, M. Fear, TV news and the reality of crime. – *Criminology*, 2000/38(3).
9. de Groof, S. And My Mama Said The (Relative) Parental Influence on Fear of Crime Among Adolescent Girls and Boys. – *Youth & Society*, 2008/39(3).
10. Dirikx, A., Gelders, D., den Bulck, J. V. Adolescent Perceptions of the Performance and Fairness of the Police: Examining the Impact of Television Exposure. *Mass Communication and Society*, 2013/16(1).
11. Dowler, K. and Zawilski, V. Public perceptions of police misconduct and discrimination: examining the impact of media consumption. – *Journal of Criminal Justice*, 2007/35(2).
12. Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine. – RT I, 17.06.2008, 25, 165.
13. Elchardus, M., De Groof, S., Smits, W. Rational fear or represented malaise: a crucial test of two paradigms explaining fear of crime. – *Sociological Perspectives*, 2008/51(3).

14. Eschholz, S. Media and Fear of Crime: A Survey of the Research – University of Florida Journal of Law & Public Policy, 1997/9, 37.
15. Eschholz, S. jt. Race and attitudes toward the police: Assessing the effects of watching “reality” police programs. Journal of Criminal Justice, 2002/30(4).
16. Ferguson, K. M., Mindel, C. H. Modeling Fear of Crime in Dallas Neighborhoods A Test of Social Capital Theory. – Crime & Delinquency, 2007/53(2).
17. Fine, M. jt. “Anything can happen with police around”: Urban youth evaluate strategies of surveillance in public places. Journal of Social Issues, 2003/59(1).
18. Finkelhor, D. jt. Violence, abuse, and crime exposure in a national sample of children and youth. – Pediatrics, 2009/124(5).
19. Grabe, M. E., Drew, D. G. Crime cultivation: Comparisons across media genres and channels. – Journal of Broadcasting & Electronic Media, 2007/51(1).
20. Gunter, B. Television and the Fear of Crime. London: John Libbey, 1987.
21. Heath, L., Kavanagh, J., Thompson, S. R. Perceived vulnerability and fear of crime: Why fear stays high when crime rates drop. – Journal of Offender Rehabilitation, 2001/33(2).
22. Holbert, R. L., Shah, D. V., Kwak, N. Fear, authority, and justice: Crime-related TV viewing and endorsements of capital punishment and gun ownership. – Journalism & Mass Communication Quarterly, 2004/81(2).
23. Hurst, Y. G., Frank, J., Browning, S. L. The attitudes of juveniles toward the police: A comparison of black and white youth. – Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, 2000/23(1).
24. Kaariainen, J., Why do the Finns trust the police? – Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 2008/9(2)
25. Kaminski, R., Jefferis, E. The effect of a violent televised arrest on public perceptions of the police –Policing: An International Journal of Police Strategies and Management, 1998/21.
26. Karablenik, K., Kiis, K. Lapsevanemate hinnang kodukoha turvalisusele. – Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel. Tartu: Tartu Ülikooli Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, 2012.
27. King, G., Murray, C. J. Rethinking human security. – Political Science Quarterly 2001/116.
28. Kääriäinen, J. T. Trust in the Police in 16 European Countries A Multilevel Analysis. European Journal of Criminology, 2007/4(4).
29. Laughley, D. Key Themes in Media Theory. Berkshire: Open University Press, 2007.

30. Lauristin, M. Noored, ühiskond ja internet, 2011. Arvutivõrgus:
www.tartu.ee/sygisfoorum/2011/Noored_ yhiskond ja internet.ppt (21.01.2013).
31. Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn: Justiitsministeerium, 2007.
32. Marsh, I., Melville, G. Crime, Justice and the Media. Oxon: Routledge, 2009.
33. May, D. C., Dunaway, R. G. Predictors of fear of criminal victimization at school among adolescents. – Sociological Spectrum, 2000/20(2).
34. Moy, P., Pfau, M., Kahlor, L. Media use and public confidence in democratic institutions. – Journal of Broadcasting & Electronic Media, 1999/43(2).
35. Newton, K. Mass media effects: mobilization or media malaise?. British Journal of Political Science, 1999/29(04).
36. Noll, A. E. The Evolution of Media. Lanham: Roman & Littlefield Publishers, 2007.
37. Raudsepp, R., Maisväli, E. Vägivald ja vargused. Raport: Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel. Tartu: Tartu Ülikooli Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, 2012.
38. Reiner, R. Media-made criminality: the representation of crime in mass media. – M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner. (toim.) The Oxford handbook of criminology. Oxford University Press, Oxford, UK, 2007.
39. Reiner, R. Policing and the Media. – T. Newburn (toim.), Handbook of Policing, Cullompton, Devon: Willan, 2003.
40. Sacco, V. F. Social support and the fear of crime. – Canadian Journal of Criminology, 1993/35.
41. Salmi, V., Smolej, M., Kivivuori, J. Crime victimization, exposure to crime news and social trust among adolescents. – Young, 2007/15(3).
42. Schweitzer, N. J., Saks M. J. The CSI effect: popular fiction about forensic science affects the public's expectations about real forensic science. – Jurimetrics 2007/47.
43. Sheley, J. F., Ashkins, C. D. Crime, crime news, and crime views. – Public Opinion Quarterly, 1981/45(4).
44. Sherman, L. Trust and confidence in the criminal justice system – National Institute of Justice Journal, 2002/ 248.
45. Surette, R. Media, Crime, and Criminal Justice: Images, Realities, and Policies. Wadsworth: Cengage Learning, 2007.
46. Taylor, R. B., Lawton, B. A. An integrated contextual model of confidence in local police. – Police Quarterly, 2012/15(4).

47. Thurman, Q. C., Giacomazzi, A. Controversies in Policing. Amsterdam: Elsevier. 2004
48. Toots, A., Idnurm, T., Ševeljova, M. Noorte kodanikukultuur muutumas ühiskonnas. Tallinn: Tallinna Ülikool, 2006.
49. Tyler, T. R. Policing in black and white: Ethnic group differences in trust and confidence in the police. *Police Quarterly*, 2005/8(3).
50. United Nations. New Dimensions of Human Security. – Human Development Report 1994.
51. Vihalemm, P. Current trends of media use in Estonia. – *Informacijos mokslai*, 2008/47.
52. Viilup, T. Noored Eesti televisiooni auditooriumina aastatel 2003-2006. Tartu: Tartu Ülikool, 2007.
53. Weitzer, R., Kubrin, C. E. Breaking news: How local TV news and real-world conditions affect fear of crime. – *Justice Quarterly*, 2004/21(3).
54. Wu, Y. College Students' Evaluation of Police Performance: A Comparison of Chinese and Americans. – *Journal of Criminal Justice*, 2010/38(4).
55. Wyant, B. R. Multilevel impacts of perceived incivilities and perceptions of crime risk on fear of crime isolating endogenous impacts. – *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 2008/45(1).

LISAD

Lisa 1. Küsimustik ja vastuste kokkuvõte

Hea vastaja,

Olen Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna tudeng ning uurin oma lõputöö raames noorte turvatunnet ja usaldust mõjutavaid aspekte.

Küsimustel ei ole õigeid ja valesid vastuseid, vasta oma sisetunde järgi. Tõmba sobivale valikuvastusele ring ümber. Palun ära jätta ühtegi küsimust vahele.

Küsimustik on anonüümne, tulemusi kasutatakse üksnes antud töö raames.

Suur tänu vastamast,

Kaspar Kiviste

1. Sugu: a) naine 138 (69,7%)

b) mees 60 (30,3%)

2. Vanus: _____ aastat

10-14 aastat 86 (43,4%)

14-18 aastat 112 (56,6%)

3. Rahvus: _____

Eestlane 191 (96,5%)

Muu rahvus 6 (3,0%)

4. Kui tihti loed ajalehti (Postimees, Eesti Päevaleht, Õhtuleht, Eesti Ekspress, Äripäev - nii veebis kui paberil)?

(tee sobivale variandile ring ümber)

Iga päev	Paar korda nädalas	Paar korda kuus	Väga harva	Ei loe üldse
41 (20,7%)	77 (38,9%)	34 (17,2%)	37 (18,7%)	9 (4,6%)

5. Kui tihti vaatad uudistesasteid (Aktuaalne Kaamera, Seitsmesed uudised, Reporter)?

Iga päev	Paar korda nädalas	Paar korda kuus	Väga harva	Ei vaata üldse
46 (23,2%)	96 (48,5%)	27 (13,6%)	21 (10,6 %)	8(4,1%)

6. Kui palju huvitud politsei- ja õigusmõistmise temaatikast Eestis? (vaatad saadet Krimi, jälgid Delfi krimiuudiseid ning politsei ja krimi temaatikat teistes saadetes ja väljaannetes)

Olen väga huvitatud	Olen pigem huvitatud	Pigem ei ole huvitatud	Huvitun väga harva	Ei huvita üldse
4 (2,0%)	48 (24,2%)	73 (36,9%)	58 (29,3%)	15 (7,6%)

7. Kui Sinu suhtes pannakse toime kuritegu (keegi tungib kallale, varastab Sinult vm), kui kindel oled, et Eesti Politsei leiab süüdlased?

- a. Olen täiesti veendunud 5 (2,5%)
- b. Olen enam-vähem kindel 103 (52,0%)
- c. Pigem ei usu, et leiab 83 (41,9%)
- d. Ei usu kindlalt, et suudab leida 7 (3,5%)

8. Kas tunnend end Eestis kindlalt ja turvaliselt, mõeldes, et Eesti Politsei tagab Sinu turvalisust?

- a. Tunnen end väga turvaliselt 23 (11,6%)
- b. Pigem tunnen turvaliselt 130 (65,7%)
- c. Pigem ei tunne turvaliselt 40 (20,2%)
- d. Tänu Politseile ei tunne end absoluutselt turvaliselt, igäüks peab ise enda eest seisma 5 (2,5%)

9. Kas usaldad Eesti Politseid, et nad teevad oma tööd hästi, professionaalselt ja erapooletult?

a. Usaldan kindlalt	31 (15,7%)
b. Vahel kahtlen, aga üldjoontes usaldan	144 (72,7%)
c. Enamikul juhtudel ei saa neid usaldada	20 (10,1%)
d. Kindlasti ei saa usaldada	3 (1,5%)

Miks Sa nii arvad?

.....

.....

.....

10. Kui Sind süüdistatakse kuriteos, mida Sa ei pannud toime, kas oled kindel, et Eesti kohtusüsteem suudab Sind kaitsta?

a. Olen täiesti veendunud	13 (6,6%)
b. Olen enam-vähem kindel	130 (65,5%)
c. Pigem ei usu, et suudab, oleneb palju mul raha on	44 (22,3%)
d. Ei usu kindlalt, et suudab, ise peab enda eest võitlema	11 (5,6%)

11. Kas tunned end Eestis kindlalt ja turvaliselt, mõeldes, et Eesti kohtusüsteem määrab kurjategijatele karistused?

a. Tunnen end väga turvaliselt	43 (21,8%)
b. Aeg-ajalt ei tunne turvaliselt	118 (59,4%)
c. Pigem ei tunne turvaliselt	25 (12,7%)
d. Tänu kohtusüsteemile ei tunne end absoluutselt turvaliselt, näha on, et kurjategijaid ei karistata üldse või liiga vähe	12 (6,1%)

12. Kas usaldad Eesti kohtusüsteemi, et nad teevad oma tööd hästi, professionaalselt ja erapooletult?

a. Usaldan kindlalt	39 (19,9%)
b. Vahel kahtlen, aga üldjoontes usaldan	135 (68,4%)
c. Enamikul juhtudel ei saa neid usaldada	22 (11,2%)
d. Kindlasti ei saa usaldada	1 (0,5%)

Miks Sa nii arvad?

.....

.....

.....

13. Kas tunnend end tervikuna Eestis elades turvaliselt?

a. Täiesti turvaliselt	60 (30,3%)
b. Enamik ajast tunnen turvaliselt, vahel mitte	130 (65,7%)
c. Nii ja naa, pigem mitte	8 (4,0%)
d. Absoluutselt mitte	0 (0,0%)

Miks Sa nii arvad?

.....

.....

.....

Kui sul on antud teema kohta (turvatunne, kuritegevuse kajastamine meedias) veel midagi lisada, siis tee seda siin:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaspar Kiviste,

(sünnikuupäev: 15.04.1987)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose bakalaureusetöö: Meedia mõjust Eesti noorte usaldusele õigussüsteemi suhtes, mille juhendaja on Dr. iur Silvia Kaugia,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.05.2013